

Till försvar för **demokratin**

Tio tekniker vi måste bekämpa.

Anna Ardin Mattias Irving

Till försvar för demokratin: Tio tekniker vi måste bekämpa.

© Mattias Irving, Anna Ardin, 2023

Omslag: Kirsti Haugsand Wennerholm

Omslagsfoto: Denis Sinyakov. Publicerad med tillstånd av fotografen, i stor tacksamhet

Inlaga: Simon Karlsson

ISBN: 978-91-89077-46-1

premissförlag

www.premissforlag.se

Premis förlag är en del av Arenagruppen, Stockholm.

INNEHÅLL

Kapitel 1:	
Civilsamhälle och demokrati.....	7
Kapitel 2:	
Att förtrycka demokrater.....	19
1. Konspirationsteorin om att folket håller på att bytas ut.....	22
2. Faktaresistens och desinformation.....	27
3. Skapa ett ”vi” och peka ut ett hotfullt ”dom”.....	37
4. Tvärtomspråk och falsk debatt.....	45
5. Panikretorik	51
6. Kulturellt krig mot ”dekadensen”	56
7. Nostalgi över ett påhittat förflutet.....	62
8. Från offerkofta till vedergällning.....	65
9. Ta över plattformar och kväva debatten med hat	70
10. Mobilisera ensamma terrorister.....	79

Kapitel 3:	
Avslutning	85
Efterord:	
GAL-TAN och ideologiska överväganden...	89
BILAGA 1:	
”Modus trollerandi”	92
BILAGA 2:	
Civilsamhällets antirasistiska nätverks definition av rasism	100
Noter.....	107
Källförteckning	126

KAPITEL 1:

CIVILSAMHÄLLE OCH DEMOKRATI

BAKGRUND

Under 2010-talet har ett stort antal organisationer i civilsamhället vittnat om att deras handlingsutrymme har minskat, till följd av ett alltmer auktoritärt och mindre öppet samhälls- och debattklimat.

Det är en erfarenhet som har stöd i en lång rad rapporter och studier. De senaste tio åren har sett en ny auktoritär idéströmning med starka etnonationalistiska förtecken växa fram i en lång rad länder i världen, såväl i det globala nord som i det globala syd.

Exempel på länder där dessa auktoritära, nationalistiska krafter har fått politiskt inflytande, i parlamenten eller över den politiska dagordningen, inkluderar Indien, Brasilien, USA, Filippinerna, Frankrike, Norge, Tyskland, Polen, England, Ungern, Danmark och även Sverige.

Dessa krafters ökade inflytande har haft en direkt effekt på minoriteters situation i samhället. När företrädare för den auktoritära, nationalistiska strömningen uttalar sig negativt om minoriteter, stiger exempelvis omedelbart antalet hatbrott mot samma minoriteter.¹ Judar i Europa vittnar om en upplevelse av att antisemitismen har förvärrats under de senaste åren.² Mer än åtta av tio tillfrågade beskriver den som ett stort problem. Vanligast är trakasserier på nätet.³ Likaså vittnar muslimer i Sverige om en starkt tilltagande och alltmer hätsk rasism som riktas mot dem och deras religion.⁴ Det är även välkänt att det finns en omfattande afrofobi och antisvart diskriminering, inte minst på svensk arbetsmarknad.⁵

Men när auktoritära eller nationalistiska krafter sätter agendan för samtalet minskar utrymmet för att prata om dessa och andra frågor de inte vill tala om. Exempelvis vittnar många journalister om trakasserier. Enligt en studie från Göteborgs universitet är den "absolut vanligaste orsaken till trakasserier texter eller inslag som på något sätt berör immigration/flyktingar/integration; 34 procent nämner dessa ämnen, sju procent nämner bevakningen av Sverigedemokraterna och fyra procent rasism". Studien visar också hur drygt tre av tio journalister har tillämpat självcensur, det vill säga att de avstått

från att bevaka vissa ämnen, personer eller grupper på grund av risken för hot.⁶

Under den gångna tioårsperioden har en brutalisering av det offentliga samtalet ägt rum.⁷ Denna brutalisering har gynnat de element av debatten som söker sig bort från en demokratisk och samförståndssökande hållning. De stora förlorarna på denna samhällsutveckling har varit progressiva röster och försvarare av demokratiska värden.⁸

Även tunga aktörer i civilsamhället har tystats till följd av den offentliga debatten. I april 2021 tystnade Svenska kyrkans ärkebiskop emeritus Antje Jackelén på Twitter, enligt egen utsago till följd av en ohållbar ström av hat och hot. Nät-hatet är starkt nog att betvinga Sveriges största medlemsorganisation, det visar allvaret i den pågående förskjutning som undersöks i den här boken.

Strömmar av hat, konspirationsteorier och trakasserier riktas i dag mot organisationer med muslimsk profil eller med inriktning på mångfaldsarbete, hbtq-frågor, kvinnors rättigheter, antirasism, samtidskonst eller demokratifrågor. Anklagelser om "landsförräderi", "kulturmarxism", "islamism" och liknande, och de ifrågasättanden och rena hot som följt på det, har lett till att många röster har tystnat. Enskilda aktörer har fått lägga mycket stora resurser i form av

både tid och pengar på att försvara sig och freda organisationen från angrepp i stället för att bedriva den verksamhet de egentligen finns till för.

Vi har sett att den här typen av politiska aggressioner i land efter land och sammanhang efter sammanhang följer samma mönster. Ett mönster vi sammanfattat i tio punkter och beskriver i den här boken.

RASISM

En av de saker som kanske mer än något annat karaktäriserar och binder samman den rörelse vi beskriver i den här skriften är rasism. Ett kontroversiellt begrepp som ofta förnekas av dess praktiker och undviks av dess kritiker, men som är viktigt för att förstå deras större projekt.

”Rasism” är ett begrepp med många bottnar, och det används både vardagligt och akademiskt. I rasismforskningen används det för att beskriva den rasifiering som delar in människor i olika ”sorter”, ofta kallade ”raser”, som tillskrivs olika nedärvda eller inneboende egenskaper. I egentlig mening finns förstås inga mänskliga raser, men de konstrueras ändå. Ordet ras kan därför bytas ut mot bland annat kultur, etnicitet, folk eller religion men ändå fylla samma funktion, där de olika konstruerade ”sorterna” rangordnas på en skala mellan mer och mindre värdefulla.

Denna bok lutar sig främst mot den defini-

tion av rasism som tagits fram av det svenska civilsamhällets antirasistiska nätverk. (Se bilaga 2.)

SYFTE

Denna bok är en kunskapsöversikt över hur den framväxande auktoritära och etnonationalistiska idéströmningen har påverkat den offentliga diskursen om demokrati och mänskliga rättigheter och bidragit till att människor drabbas av rasism och diskriminering.

Vi förklarar hur denna idéströmning skapar en rörelse som är fientlig mot många av de grupper och institutioner som byggt demokratin och strävat efter att inkludera hela folket i densamma. Denna fientlighet, ofta uttryckt som hat, hot och desinformation, har påverkat civilsamhället och enskilda aktörer genom att försvåra det demokratiska arbetet, hota organisationers existens och i förlängningen urholka demokratin.

Vi vill ge en överskådlig bild av de metoder och strategier som mobiliseras i samhället av de auktoritära och nationalistiska krafterna, och hur dessa påverkar demokratin både direkt (såsom när interreligiösa, judiska eller muslimska organisationer läggs ner eller hbtq-organisationer inte vågat delta i offentliga sammanhang) och indirekt (exempelvis genom att förändra det offentliga samtalet och påverka allmänhetens föreställningar om samhällsgrupper eller intresseorganisationer).⁹

BEGREPPSDISKUSSION, AVGRÄNSNING OCH LITTERATUR

Som fascistisk politik kan räknas ett flertal olika strategier: den mytiska tiden, propaganda, antiintellektualism, överklighet, hierarki, offermentalitet, lag och ordning, sexualskräck, fokus på landsbygden samt nedmontering av allmän välfärd och enighet.

– Jason Stanley

Den här boken lutar sig i sin teoretiska ansats mot ett flertal forskare, främst historiker, politiska filosofer och statsvetare, som länge försökt att förklara och beskriva den framväxande auktoritära, nationalistiska idéströmningen. Därtill redogör den för ett stort antal rapporter och andra vittnesmål från företrädesvis myndigheter, journalister och civilsamhälle för att beskriva hur denna idéströmning har kommit till uttryck och vilka konsekvenser den får för civilsamhällets aktörer i dag.

Statsvetaren Robert Paxton, tillika professor emeritus i historia och en av världens ledande experter på fascismen, närmar sig fältet med stor försiktighet. Han varnar för att vara för snabb med att stämpla rörelser ideologiskt, men menar också att man inte heller får gå för långt i den andra riktningen med överdrivna försök till begreppsprecision. Det existerar sannolikt

inte några minsta gemensamma nämnare för extremhögern, eller den fascistiska rörelsen som Jason Stanley kallar den, eftersom den inte är en sammanhållen politisk ideologi på samma sätt som 1800-talets större ideologikonstruktioner konservatism, liberalism och socialism, enligt Paxton.

I *The anatomy of fascism* (2005) ger Paxton en beskrivning av fascism som ett förlopp och en sinnesstämning i samhället snarare än en tydligt avgränsad ideologi. Han konstaterar även att precis samma förlopp och samma sinnesstämningar var i omlopp i en lång rad samhällen som aldrig kom att klassas som "fascistiska", exempelvis 20-talets Frankrike. Den överväldigande historiska erfarenheten är tvärtom att dessa stämningar inte typiskt utmynnade i fascistiska diktaturer (av vilka det bara finns två tydliga exempel i Europa, Mussolinis Italien och Tredje riket). Därför är Paxtons mycket detaljerade och väl beforskade redogörelser för dessa stämningar relevanta att redogöra för utan att därmed på något sätt ta ställning till huruvida den nya auktoritära och nationalistiska rörelsen bör klassas som en form av fascism i historisk mening.

Denna löst definierade, auktoritära, nationalistiska och reaktionära rörelse som här ringas in, kan också förstås som en antiintellektuell och flytande serie attityder i samhället. Dessa kret-

sar kring ett tema av vi-mot-dom, revanschism, skepsis mot vetenskap och intellektuella, dyrkan av handlingskraft och traditionell manlighet, hårdför nationalism, konspirationsteorier och nedvärderande av de politiska motståndarnas mänskliga värde.

En av Paxtons viktigaste poänger är att politisk extremism som väl får fäste i ett samhälle ofta bara ses som extrem när den betraktas i backspegl. Om man ser till de två befintliga historiska exemplen, Italien på 20-talet och Tredje riket, uppfattades typiskt sett inte vanligt folk förvandlas till fanatiker eller politiska extremister, även om de kom att rösta på extrema ideologier. De skulle heller aldrig själva identifiera sig som politiskt extrema, eftersom hela det större politiska samtalet sakta skiftade i en alltmer radikal riktning, genom en alltmer likriktad och ideologiserad offentlighet.

Det som skedde var att fler och fler slutade bry sig om politikens faktiska innehåll och i stället kanaliserade sitt politiska intresse genom den mytiska samhällsberättelse som dåtidens högerextrema upprättade.¹⁰ Det blev legitimt att inte längre bry sig om exempelvis judarnas öde i Tyskland. Det innebar inte att varje tysk hade blivit övertygad antisemit. Om detta skriver inte minst historikern Ian Kershaw, en av de mer etablerade auktoriteterna inom forskningen om

hur vanliga medborgare förmåtts att hysa anti-demokratiska åsikter.¹¹

Även den auktoritära och nationalistiska tidsandan kan beskrivas som en uppsättning attityder eller en ”tankesfär” som kan smitta många olika aktörer i ett samhälle genom att sätta en grundstämning av utsatthet för främmande hot, rädsla för inre uppluckring och bitterhet gentemot exempelvis makthavare eller minoriteter.

En pådrivande faktor för att anamma dessa attityder kan vara rädsla för repressalier från en alltmer uppeldad grupp aktivister som utger sig för att tala för ”folket” (i dagens samhälle snarare i sociala medier eller andra forum än som medborgargården eller miliser, men med samma tystande funktion).

Denna stämning, eller denna växande uppsättning auktoritära attityder, kommer enligt Paxton till uttryck i misstänksamhet, dyrkan av ”ordning och reda”, kontroll och krav på konformitet.

Även övertygade demokrater kan smittas av dessa stämningar och fås att bidra till skapandet av en mer auktoritär, nationalistisk och odemokratisk samhällsordning. Dessa attityder kommer därefter alltmer att dominera det allmänna samtalet, kringskära handlingsutrymmet för journalister, kulturutövare och framåtskridande demokrater i civilsamhället och underlätta

för auktoritära krafter att tvinga fram en kontrollerande ordning. Aktörer som försöker nå fram med progressiva och mångfaldsfrämjande budskap uppfattas vara ”naiva” eller till och med ”förrädiska mot nationen”.

Som ett resultat av att retoriken tilltar i kraft bland användare av sociala medier, influencers, skribenter på opinionssidor och så kallade alternativa mediekkanaler, börjar dessa auktoritära och nationalistiska resonemang i olika utsträckning att leta sig in även inom myndigheter, på reguljära redaktioner och bland beslutsfattare över stora delar av det samhälleliga och politiska fältet.

AVGRÄNSNING OCH BEGREPPSANVÄNDNING

Vi har inte för avsikt att i den här boken ta ställning till eller klassificera någon enskild organisation ideologiskt. Inte heller avses att peka ut någon särskild grupp som ytterst ansvarig för att driva fram det samhällsklimat som diskuteras i den här texten. Den ”rörelse” vi beskriver är bredare än så. Yttringar av auktoritära och nationalistiska idéer och strategier i Sverige är lokala uttryck för en global trend, eller för en tidsanda. Olika partier, organisationer, individer eller större politiska händelser har varit viktiga för att stärka en redan befintlig auktoritär och anti-

intellektuell strömning i det offentliga samtalet, men räcker inte i sig själva för att förklara den i dess globala omfattning.

Därför använder vi avsiktligt breda beskrivningar. ”Den auktoritära och nationalistiska rörelsen” används till exempel synonymt med ”den rasistiska och reaktionära rörelsen”. En viss precision i begreppsanvändningen försvinner därmed, men syftet är att fånga upp olika aspekter av samma breda rörelse, beroende på vilken kontext som avhandlas. Då kan det vara mer relevant i vissa fall att beskriva rörelsens mer rasistiska drag, i andra fall att dröja kvar vid de auktoritära inslagen.

Den rörelse vi beskriver är varken enhetlig eller samordnad. Men de som ingår i den har något viktigt gemensamt: tio tekniker för att förtrycka demokrater.

KAPITEL 2:

ATT FÖRTRYCKA DEMOKRATER

Den rörelse som vill skapa misstro mot demokratis institutioner och försvarare ifrågasätter och misstänkliggör deras legitimitet, goda vilja och handlingskraft och som genom aktivism omöjliggör för dem att fungera som de var avsedda. Den rörelsen sprider rädsla för nationens och folkgemenskapens utmålade fiender, ”dom andra”, som måste rensas ut.

Det är en rörelse som väcker vrede och hat mot civilsamhällets demokrater och mobiliserar för en egen, auktoritär och reaktionär gemenskap som handlingskraftigt sätter igång utrensningarna och straffar dem som säger emot, som de kallar förrädare.

Rörelsen känns igen på sina tekniker, de strategier de använder för att uppnå sina mål. Den här boken beskriver de tio viktigaste:

1. Konspirationsteorin om att folket håller på att bytas ut
2. Faktaresistens och desinformation
3. Skapa ett ”vi” och peka ut ett hotfullt ”dom”
4. Tvärtomspråk och falsk debatt
5. Panikretorik
6. Kulturellt krig mot ”dekadensen”
7. Nostalgi över ett påhittat förflutet
8. Från offerkofta till vedergällning
9. Ta över plattformar och kväva debatten med hat
10. Mobilisera ensamma terrorister

Dessa tekniker går in i varandra. Konspirationsteorin om folkutbytet bygger exempelvis på såväl faktaresistens som ett vi-och-dom-tänkande och leder till offermentalitet på mycket svag grund. Teknikerna har också ofta flera funktioner. Exempelvis används panikretorik och kulturkrig mot dekadensen för att både delegitimera demokratin och peka ut hotet mot nationen.

Alla teknikerna bidrar på ett eller annat sätt till attacker mot civilsamhällets organisationer, ett övergripande övertagande av offentligheten, ett strategiskt krympande av det demokratiska

utrymmet i samhället och en minskad legitimitet för grundläggande mänskliga värden.

För att kunna hejda denna rörelse är det viktigt att förstå dessa tekniker. Förstå att de inte uppstått på grund av brist på kunskap eller intelligens, en slump eller en naturkraft, utan att de är medvetna och mänskligt skapade, och därmed fullt möjliga att motarbeta.

1. KONSPIRATIONSTEORIN OM ATT FOLKET HÅLLER PÅ ATT BYTAS UT

Grundbulten för den moderna rasistiska tankevärlden är den falska teorin om det stora folkutbytet: Upprätta det "sanna folket", straffa "nationens förrädare" och avlägsna "de andra".

För att förstå den auktoritära rörelsen måste man börja i det som är rörelsens så kallade "bärande berättelse", en slags myt som i olika former genomsyrar i princip hela föreställningsvärlden och som rörelsen bygger sin identitet och gemenskap omkring. Denna berättelse kallas för "det stora folkutbytet". Under den senaste tjugooårsperioden har denna berättelse successivt letat sig in i allt bredare folklager. Dessförinnan har den främst fungerat som samlande idé för den moderna radikalnationalismen, från efterkrigstiden och fram till våra dagar.

Konspirationsteorin om "det stora folkutbytet" (eller "the great replacement") återkommer i väldigt många olika former. Den har en lång historia,¹² men i dess mest välkända tappning beskrivs författaren Renaud Camus som upphovsperson.

Konspirationsteorin kan beskrivas som en modell, som har en enkel struktur: "Förrädare"

i form av en dekadent elit har infiltrerat nationen, och genom att alliera sig med ett ”yttre hot” kan de förtrycka det ”äkta folket” och med tiden byta ut det äkta folket mot det yttre hotet, alternativt utplåna dess identitet och kultur. De äkta invånarna i nationen måste därför slå tillbaka dessa förtryckare genom att återfinna sitt historiska arv, sin ursprungliga identitet. Därefter ska de utkräva hämnd på ”förrädarna” och driva ut eller utplåna ”hotet”.¹³

Modellen återfinns i olika former i många olika auktoritära och nationalistiska beskrivningar av samhället. Det finns också många olika grupper som i olika historiska skeden och på olika platser i världen har skrivits fram som ”hotet”. Modellens innehåll anpassas efter vilken grupp som det för tillfället är mest opportunt att angripa.

Nazisterna ansåg till exempel att judarna tillhörde den elit som måste bekämpas politiskt, i form av ”världsjudendomen”, ett slags tankegift som influerade kulturen och ledde till sedernas förfall och till att det germanska folket berövades sin styrka. Samtidigt menade de att enskilda judar utgjorde en del av det hot underifrån som måste utplånas eller drivas ut. I dag fortlever denna tankemodell, ofta med nya namn som ”kulturmarxism” eller ”islamism”, medan den antisemitiska prägel varit nedtonad.¹⁴

Konspirationsteorin gör att kamp mot dessa inre "förrädare" och det yttre "hotet" framställs som en kamp för hela folkets överlevnad, vilket kan användas för att rättfärdiga både våldsanvändning och auktoritära metoder. Denna teori används också för att misstänkliggöra motståndare till de auktoritära och nationalistiska krafterna, genom att utmåla dem som allierade med det yttre hotet.

OLIKA VARIANTER AV KONSPIRATIONSTEORIN

Terroristen Anders Behring Breivik (numera Fjotolf Hansen) lanserade den tidigare Eurabia-teorin för en bredare allmänhet. Denna påstår att europeiska politiker under oljekrisen tvingades att gå med på det s.k. "Barcelonaavtalet" – ett avtal om långsam islamisering av Europa genom fri invandring av barnafödande muslimer och anpassning till sharia. Jämför även med teorierna om smygande jihad och creeping sharia.¹⁵

Den terrorist som mördade 51 muslimer i en moské i Christchurch, Nya Zeeland, var liksom Breivik övertygad om att det pågick ett "folkutbyte" i landet. Hans manifest "The great replacement" cirkulerar nu i radikalnationalistiska kretsar på nätet.

Den i radikalnationalistiska kretsar klassiska boken *Turners dagböcker* (1978) beskriver stor-

städernas intellektuella som "förrädarna" och USA:s svarta som "hotet" utifrån.

Den så kallade "Kalergiplanen" är ytterligare en variant på samma myt, om att europeisk social aristokrati, det vill säga den styrande minoriteten, vill blanda upp och utplåna ett "vitt" Europa.

EXEMPEL FRÅN SVERIGE

I Sverige återfinns sedan gammalt liknande konspirationsteorier i det så kallade "Lilla Saltsjöbadsavtalet". Detta är en teori om att svenska journalister år 1987 skulle ha samlats på Grand Hotel i Saltsjöbaden och gjort upp om att inte beskriva invandringens negativa konsekvenser.

I dag används den här tankefiguren ständigt i svensk debatt på nätet. Utan att alltid kopplas direkt ihop med "Lilla Saltsjöbadsavtalet" påstås ändå public service regelmässigt vara infiltrerat av politiskt drivna journalister som styr rapporteringen och stoppar kritik mot invandring och avslöjanden om invandrades brottslighet.

Svenska kyrkan påstås vara infiltrerad av socialdemokrater eller "68-vänstern" som försöker islamisera kyrkan och utplåna det kristna kulturarvet. Samma tankefigur används även om exempelvis biblioteken.

Brottsförebyggande rådet (Brå) anklagas för att vara infiltrerat av inkompetenta akademiker

som läst för mycket genus och sociologi, eller är rädda för att tala om invandringen.

Högskolornas humaniora beskrivs som indoktrinering i progressiva, socialt uppluckrande teorier, uppfunna av Frankfurtskolan för att bereda vägen för kommunistisk revolution.

Myndigheten för stöd till trossamfund pekas ut som korrumperade och partiska till förmån för muslimer och judar. Demokrativillkor påstås inte tas på allvar eller vara en täckmantel.

Institutioner som traditionellt har uppfattats som centrala för en auktoritär politik kritiseras dock som regel bara i förekommande fall, exempelvis när försvaret skyltar med regnbågsflaggan.

2. FAKTARESISTENS OCH DESINFORMATION

När fakta slutar att spela roll går det inte längre att föra samtal. Den som väcker starka känslor vinner.

Den auktoritära rörelsen visar upp ett konsekvent ointresse för att ta in motståndares åsikter och värderingar.¹⁶ Det kan uppfattas som att det handlar om en legitim misstänksamhet mot andras intellektuella hederlighet, men flera forskare har beskrivit att rörelsen på ett mer generellt plan föraktar kunskap. Man uppfattar att inte bara diskussion med meningsmotståndare, utan alla diskussioner som syftar till att utreda eller producera ny kunskap, oftast inte är meningfulla alls.¹⁷

I de mest auktoritära tankefigurerna återfinns en vanlig uppfattning om att det demokratiska samtalet kännetecknas av splittring och dekadens i stället för klarhet i tanken och beslutskraft. Den fria debatten och det utforskande samtalet där olika åsikter får höras nedvärderas. De beskrivs som tänkande i överkant, ältande eller navelskådande, och som att de gör det omöjligt att fatta snabba och starka beslut, i en situation av existentiellt hot mot den egna befolkningen och

kulturen. Samma resonemang hörs ofta kring utbildning och folkbildning över lag. Ett aktuellt exempel i Sverige är den långdragna debatten om kriminalitet, som ofta utmynnår i krav på fler poliser, hårdare tag och fler utvisningar, medan akademiskt förankrade analyser av metoder och policyer som konkret kan få ner kriminaliteten negligeras eller hånas.

NYA VERKTYG FÖR ATT SPRIDA DESINFORMATION

Den auktoritära rörelsen underminerar det offentliga samtalet genom att aggressivt angripa och nedvärdera utbildning, expertkunskap och språkbruk till förmån för ett enda legitimt perspektiv, deras egen version av den "sanna" kulturen och nationen. De som företräder detta perspektiv anses värda att lyssna på, och alla former av motargument eller ens påvisande av deras brist på sanningsenlighet pekas ut som hotfullt eller på andra sätt illegitimt (exempel ur debattlandskapet inkluderar "rättshaveristiskt" eller "politisk aktivism", vilket beskrivs som icke trovärdigt eller extremt) av rörelsens förespråkare, samtidigt som de med motsatta perspektiv eller nyanseringar angrips och ifrågasätts, ofta aggressivt. Även direkta avslöjanden av fakta som inte går den auktoritära rörelsens ärenden avskrivs ofta som ideologiskt motiverade, "des-

perata” försök att sänka rörelsens förgrundsgestalter, eller dränks i krav på granskningar av motståndarna.

Den nya offentligheten på nätet och teknikens utveckling förser denna rörelse med kraftfulla verktyg för att sprida sina åsikter. Men där radio och tv en gång i tiden innebar ett genombrott för storskalig propaganda, innebar internet och främst utvecklingen av algoritmer ett genombrott för skraddarsydd propaganda.¹⁸ Faran med skraddarsydd propaganda är att hela nyhetskonsumtionen anpassas efter individens befintliga föreställningar om världen, och skapar en falsk verklighet.

Algoritmstyrda flöden tenderar att dels bekräfta användarnas fördomar om världen, dels presentera inslag och innehåll som väcker starka känslor, eftersom detta ökar tendensen för användaren att interagera. Interaktion är hårdvaluta för de stora nätjättarna, och de utformar sina algoritmer för att maximera den.

Detta innebär att gamla nyhetsredaktioner numera konkurrerar med nyetablerade bloggar drivna av en eller ett fåtal personer, samt så kallade swishjournalister, om interaktionen från läsarna. De stora tidningarna har ofta ett stort underläge i konkurrensen till följd av att de håller sig till de pressetiska reglerna.

Internationella experter varnade inför valet 2022 för ”systematisk valpåverkan” i Sverige i form av köpta kampanjer och koordinerade falska konton som spred de borgerliga partiernas agendor i mer allmänna drag, men också mer intensivt fokuserade på de frågor som kännetecknar den auktoritära och nationalistiska rörelsen.¹⁹

Ett resultat av kraften hos dessa nya system för att påverka samhällsdebatten är att viktig myndighetsinformation under samhällskriser, exempelvis under coronapandemin, nu tävlar med konspirationsteoretiker och politiska extremister om uppmärksamheten från folket.

Extrema och känsloladdade ideologier och konspirationsteorier vinner mark, mer nedtonade och nyanserade budskap har svårt att väcka interaktion och sprids därmed inte lika långt som den känsloladdade desinformationen, ofta understödd med hemligt kapital, som inte minst Aftonbladet (se fotnot 19) har visat.

UPPLÖSNING AV SANT OCH FALSKT

I en ständigt föränderlig, obegriplig värld hade massorna nått den punkt där de samtidigt kunde tro på allt och ingenting, tro att allt var möjligt och att ingenting var sant. Masspropagandan insåg att dess publik var redo att alltid tro det värsta, hur absurt det än var, och inte hyste

särskilda invändningar mot att bli lurad eftersom den ansåg att varje uttalande var en lögn i alla fall.

De totalitära massledarna baserade sin propaganda på det korrekta psykologiska antagandet att man under sådana förhållanden kunde få människor att tro på de mest fantastiska uttalandena en dag och lita på att om de dagen därefter fick ett obestridligt bevis på att allt varit lögn skulle de ta sin tillflykt i cynism; i stället för att överge ledarna som ljugit för dem skulle folket hävda att de hela tiden hade vetat att uttalandet var en lögn och skulle beundra ledarna för deras överlägsna taktiska skicklighet.

– Hannah Arendt, *Totalitarismens ursprung* (1951).

I och med att kunskapsförakt går över i ren antiintellektualism inträder enligt den politiska filosofen Hannah Arendt ett tillstånd där verkligheten blir alltmer utbytbar med konspirationsteorier och vilda uttalanden från rörelsens ledarfigurer.

Vad som är sant blir i slutändan ointressant för den som gått med i den auktoritära rörelsen. Det viktiga är vad som är opportunt, som kan föra den egna agendan framåt. Detta har fått sitt mest flagranta exempel i den så kallade Q-rö-

relsen i USA, men finns även i Sverige, oftare i form av olika antivaccinationsrörelser eller andra konspirationsteoretiska grupper.

Till slut blir ”sanning” inte längre en gemensam överenskommelse som styr debatten, utan bara ännu ett begrepp som kan brukas som redskap för att vinna strider mot de mer traditionella motståndare som betraktar sanningen som ett överordnat värde i debatten.²⁰ Genom etablerandet av starka ledarfigurer med budskap som väcker starka affekter, antingen av äckel och vrede eller av fosterlandskärlek och revanschism,²¹ tillfredsställs alla rörelsens behov av ideologi och vägledning.

Dock, som nämnts i avsnittet om ”det stora folkutbytet”, så är steget inte långt mellan olika konspirationsteorier. Den som tror att ”globalister”²² eller ”den lilla eliten” försöker att styra folk genom vaccinationer är bara ett litet steg bort från att omfamna andra teorier, inte sällan av antisemitisk natur.

Det finns flera viktiga exempel på hur fakta slutar spela roll i debatten. Först skapas ett nytt hatiskt begrepp, och genom att det får spridning så blir också det sakförhållande som beskrivs i begreppet mer och mer vedertaget. Som ett par tydliga exempel kan nämnas ”godhetssignaler” (eller det mer nedsättande ”godhetsknarkare”) och ”skäggbarn”.²³

Dessa ord är inte bara kränkande slagord i debatter, utan de antyder effektivt ett sakförhållande. I det förra fallet handlar det om att peka ut progressiva som galna och fast i självförhålligande fantasier om den egna godheten. I det senare fallet pekats flyktingar under arton år ut som äldre män som ljuger om sin ålder.

De som organiserat använder sig av strategin beskrivs av stiftelsen Expo som ”mantrarörelsen”.²⁴ I likhet med religiösa utövare av mantran utövar man en suggestion genom att upprepa mycket förenklade budskap gång på gång, i syfte att påverka debatten.

Vi vet att upprepning är centralt för att budskap ska få fäste och påverka perception över tid, vare sig det gäller politiska slogans eller varumärken i butiken. Därför är denna typ av ord som gör felaktiga påståenden om sakförhållanden särskilt viktiga att analysera.

I stället för att etablera sanningar genom att argumentera för dem, skapar man alltså öknamn eller begrepp som ger namn åt vilket sakförhållande det nu är man vill etablera som sanning. Exempelvis ”godhetssignaler” (inlånat i svensk debatt från den engelska motsvarigheten ”virtue signalling”, vars tidigaste belägg återfinns i mitten på året 2015).

Genom idog spridning fångas begreppet upp i sociala medier, och börjar därefter användas

av auktoritära och reaktionära opinionsbildare. Genom upprepning når begreppet in på de etablerade redaktionerna som slutligen börjar använda det i nyhetsinslag.

Logiken är lätt att förstå – när ett nytt ord börjar cirkulera så finns det ett grundläggande antagande att ordet har fått spridning eftersom det återspeglar något som existerar. Varför skulle det annars finnas ett ord för det? Så gick det till när Aktuellt plötsligt gjorde ett inslag om ”gödhetsknarkare” den 16 augusti 2018.

På detta sätt behöver den auktoritära rörelsen inte ta strid om vad som är sant och falskt, så länge man faktiskt lyckas ändra på sättet debatten förs på, vilka ord som används och därmed de tillgängliga tolkningsmönstren.

En viktig observation i FOI:s rapport (2017) är att användare av nybildade ord såsom ”skäggbarn” i kvantitativa textstudier (studier som utförs genom analys av textsammansättning, användningsfrekvens av vissa ord etc.) visar sig ge uttryck för starkare gruppidentitetstänkande än andra användare. Det ger ytterligare tyngd åt antagandet att dessa nyord även tjänar till att etablera sociala in- respektive utgrupper. De skulle kunna kallas för en slags digitala sociolekter.

ETT PAR EXEMPEL FRÅN SVERIGE

Rädda Barnens begränsade resurser ska förstås

helst gå till att på olika vis skydda barn i behov av hjälp runt om i världen. Nu har de i stället fått börja lägga resurser på att dementera myten om att vuxna asylsökande påstår sig vara barn, med anledning av debatten om s.k. ”skäggbarn”,²⁵ för att värna sin verksamhet för ensamkommande minderåriga flyktingar.

Nonchalansen inför sant och falskt har lett till att reaktionära grupper har kommit att samarbeta med vaccinationsmotståndare under coronapandemin – till exempel under ett par uppmärksammade demonstrationer i Stockholm under våren 2021.

I Sverige finns det i dag många källor till desinformation, vissa partipolitiskt obundna, andra med olika typer av kopplingar till högerextrema eller populistiska politiska grupperingar. Bland dessa källor återfinns sajter som Nyheter Idag, Nya Tider, Fria Tider, Riks, Ledarsidorna och Samhällsnytt (varav flera i dag får presstöd, helt utan demokrativillkor).²⁶

Dessa sajter fungerar som viktiga nav för många av de metoder och retoriska grepp som beskrivs i senare punkter, och har eldat på hat och vrede mot många olika organisationer och individer genom åren – för många för att enkelt sammanställa. Alla som i dag verkar som beslutsfattare i frågor som är av intresse för dessa sajter har att förhålla sig till risken att bli ut-

hängd med hemadress, uppgifter om familj och arbetsplats.

Sajterna sprider dels hat mot muslimer, judar, nya svenskar och feminister, dels politikerförakt och skepsis mot beslutsfattare, journalister och andra demokratiska aktörer i offentligheten. Ett av de mest genomgående budskapen på dessa sajter är att utmåla Sverige som ett alltmer korrupt land och beslutsfattare inom politik och civilsamhälle som opålitliga och i maskopi med företrädesvis muslimer och invandrare. Därmed urholkar man tilltron till det befintliga demokratiska systemet och skapar en längtan efter ett annat system, där man själv har ett odemokratiskt alternativ redo.

3. SKAPA ETT "VI" OCH PEKA UT ETT HOTFULLT "DOM"

Man skapar ett "vi" som påstås vara det äkta och ursprungliga folket. "De andra" är inkräktare. Genom att utmåla "de andra" som ett hot skapar man misstro mellan olika grupper i samhället, spär på rasismen och gör att de utsatta inte längre känner sig hemma i Sverige. De som blir isolerade får det svårare att göra sin röst hörd och få hjälp när deras rättigheter kränks.

När människor säger "vi" avses vitt skilda grupper, men här handlar det om vilka som tillåts vara vi med samhällets makthavare. "Vi svenskar" går från att vara ett begrepp som avser alla medborgare till att bli ett etnopolitiskt begrepp för att beskriva vilka som bör ha rättigheter.

Genom att skapa ett tydligt uppdelat "vi och dom" enligt modellen för det stora folkutbytet avgränsas den egna befolkningen i två riktningar: "Uppåt", mot de demokratibärande institutioner och folkrörelser som länge utgjort ideologiskt paraply och bidragit till fortskridande jämlikhet, delaktighet och öppenhet samt försvarat mänskliga rättigheter, "nedåt", mot de marginaliserade grupper som beskrivs som det

yttre hotet mot folkgemenskapen. Inom forskningen kallas detta fenomen bland annat för "othering".

En av de viktigaste funktionerna av uppdelningen mellan "vi" och "dom" är att göra det förknippat med en social kostnad att försöka nyansera bilden.²⁷ När det finns en tydlig och spridd perception att "dom" är ute efter att attackera eller konkurrera med "oss", kan den som ifrågasätter denna bild kritiseras för att gå motståndarnas ärenden. En demoniserad fiende är därför en central komponent om man vill skapa ett likriktat tänkande i den egna rörelsen.

Ett vanligt ord för detta förenklade sätt att ställa grupper mot varandra är "populism". Populism kan förstås som polariserad och opportunistisk politik. Man ställer "folket" mot "eliten" och "inkräktarna", och komplexa problem får enkla lösningar såsom "ut med packet" eller "avsätt statsministern". Men en skicklig populist behöver också framställa sig själv som någon som tillhör folket, och förtjänar att föra dess talan. En populist behöver uppfattas ha legitimitet som försvarare av folkets intressen.²⁸

Ordet "folket" är dock töjbart, och behöver inte per automatik inkludera alla medborgare i en nation. Därför kan det också lätt användas till att exkludera icke önskvärda ur gemenskapen. Den som fått makten över privilegiet att

formulera vilka som ingår i ”det sanna folket”, eller ”vanligt folk”, kan till exempel välja att enbart inkludera de som är infödda och helvita, bofasta och ”laglydiga”. Andra grupper, såsom judar, samer, romer, nya svenskar och andra samhällsgrupper, kan därför exkluderas, eller hamna i ett mellantillstånd där de får tillhöra gemenskapen på nåder.

Den hårda polariseringen skapar ett viktigt utrymme för den rasistiska och auktoritära rörelsen att sprida falska rykten om ”de andra”, antingen de ovanför eller de nedanför ”det sanna folket”. När en stämning av rädsla och belägring tar överhanden minskar benägenheten att tänka kritiskt och ifrågasätta desinformation eller hets.

ORON FÖR ”DE ANDRA” FÖRÄNDRAR SAMHÄLLET INIFRÅN

När någon variant av konspirationsteorin om ”det stora folkutbytet” får fäste i debatten finns alltid risken att inte bara privatpersoner utan även beslutsfattare och myndigheter börjar anpassa sitt agerande på ett sådant vis att olika organisationer eller individer kommer att uppfattas som misstänkta eller illegitima.

Ett flertal studier som citeras i denna bok visar att det finns en utbredd oro på såväl myndigheter som redaktioner för att agera på ett sätt som uppfattas ge näring åt konspirationsteorier-

na. Det ständiga hotet att man kan råka ut för hat eller hot innebär en reell risk att förvaltningar och redaktioner påverkas i sitt beslutsfattande eller sin nyhetsvärdering, med resultatet att de redan marginaliserade grupper och organisationer som befinner sig i diskursens skottglugg inte får sin sak prövad eller sina rättigheter försvarade på samma villkor som andra. Ett tydligt exempel är att de aktörer som förmedlar ekonomiska medel till ideella, i synnerhet muslimska, organisationer är mycket hårt bevakade och kritiserade.

Därutöver finns det i många förvaltningar och näringar en rädsla för att råka ge stöd åt genuint demokratifientliga krafter, främst radikala och våldsamma religiösa grupper. Oron för publicitets- och förtroendeskada kan även i dessa fall leda till att man blir sårbar för försök utifrån att påverka beslutsfattandet på ett sådant sätt att man hellre faller än friar, eller till och med aktivt letar skäl till att neka samarbeten, ge avslag på medel eller tillgång till lokal, etc. När kunskapsnivån är låg, ökar risken för godtycke i enlighet med påtryckningarna.

Exempelvis i Österrike har delegitimeringen av främst de muslimska delarna av civilsamhället lett till långtgående och människorättsligt djupt problematiska åtgärder av politiker och förvaltning.²⁹ Men utvecklingen är inte unik för

landet. Många akademiker har i flera årtionden diskuterat hur en ”säkerhetsisering” av islam i den offentliga debatten leder till att vanliga uttryck för muslimsk kultur och tro omkodas till att utgöra symboliska ideologiska angrepp på västerlandet.³⁰

En lång rad banker i Europa har på skakiga grunder förmåtts att omöjliggöra för muslimska organisationer och individer att öppna bankkonton, till följd av påverkan från utländska regimer vars utrikespolitiska intressen på olika sätt berörs av grupperna i fråga – exempelvis kan det röra sig om dissidenter i exil. Det kan leda till att exempelvis muslimska människorättsaktivister som tvingats fly felaktigt stämplas som ”terrorister” och därmed får sina möjligheter att arbeta för sina och andras fri- och rättigheter kringskurna, av demokratiska institutioner som av rädsla för terrorismanklagelser agerar på initiativ av icke-demokratiska regimer. Dessa regimer har inte varit sena att inse att ordet ”terror” kan utgöra en baddörr till inflytande hos många västerländska beslutsfattare som kan vara oroliga för anklagelser om att vara obeslutsamma i ett alltmer auktoritärt debattklimat.³¹

Det finns en mer subtil aspekt av att en allmän misstänksamhet och ängslighet breder ut sig, som i sak är svårare att påvisa eftersom den inte låter sig mätas, även om den kan observeras

och även har historiska belägg, nämligen att det blir allt lättare att fabricera sanningar om grupper som redan blivit tillräckligt misstänkliggjorda för att inte enkelt kunna försvara sig offentligt utan att möta nya anklagelser.³²

Timothy Snyder, professor i historia vid Yale University, skriver i sin uppmärksammade debattbok *Om tyranni* (2017) om den välkända risken att auktoritära rörelser förser ett fåtal individer med ”orakelstatus” och behandlar alla som emotsäger dessa individer som om de vore fiender till det fria ordet och till sanningen själv.

De som uppnår sådan ”orakelstatus” i diskussionen om utsatta minoriteter, såsom muslimer i Sverige, riskerar således att få ensamrätt på sanningen i denna och många andra frågor, och kan komma med allt djärvare och mindre underbyggda påståenden om de berörda minoriteterna, liksom om de organisationer eller samfund som tar dessa gruppers parti.

I förlängningen kan allt djärvare anklagelser riktas av dessa ”orakel” mot hela sektorer i samhället, såsom folkbildningen eller rättsväsendet. Snyder varnar för att detta är ett mönster som återkommit med kraft i vår tid. Därigenom finns den överhängande risken att hela organisationer eller institutioner isoleras och delegitimeras på grunder som inte hade befunnits hållbara om anklagelserna hade handlat om en mer

privilegierad grupp i samhället. På detta följer en ökad vikt av rättssäkerhet vid myndighetsbedömningar, samt källkritik vid journalistiskt arbete som berör minoriteterna i fråga. I stället ser det ut som att journalistiken om muslimer och invandring i Sverige i dag har en kraftigt negativ slagsida, som inte bara låter sig förklaras av bevakningens natur. Denna rapportering har även bevisat negativa konsekvenser för folks åsikter om de omskrivna grupperna.³³

I Sverige har vi de senaste åren sett flera exempel på delegitimering av muslimer och muslimska organisationer. Mest omdiskuterat av dessa exempel är sannolikt den rapport om Muslimska brödrskapet som togs fram av MSB 2017. Rapporten har av såväl forskare som representanter för civilsamhället dömts ut som akademiskt undermålig, direkt konspiratorisk, utan stöd i empirin,³⁴ men har ändå använts i ett flertal myndighetsbeslut som haft stor påverkan på organisationer i civilsamhället.

EXEMPEL: SUM OCH IBN RUSHD

Den nämnda rapportens påståenden om ”hemliga muslimska nätverk”³⁵ ingår än i dag i diskussionen i en pågående strid om studieförbundet Ibn Rushd samt den nu nedlagda organisationen Sveriges unga muslimer (SUM), vilket vittnar om att oron för att råka ge pengar till fel

ändamål i dag är större än oron för att råka förvägra legitima organisationer stöd.

De utpekade grupperna utsätts för en legal isolering: De existerar fysiskt i samma utrymme som andra medborgare, men där debatten och samtalet förs, där makten finns och politikens riktning bestäms, har tydliga gränsdragningar upprättats, där de inte längre kan sägas besitta samma rättigheter som andra.

Genom att myndigheter blir mer defensiva i sitt beslutsfattande och i vissa fall även fattar beslut på skakiga grunder (exempelvis har turererna kring MUCF och SUM lett till en rad olika beslut i förvaltningsdomstolarna), legitimeras också den rörelse som allra först påbörjade delegitimeringen och ryktesspridningen om de muslimska organisationerna i fråga. Detta kan leda till en självförstärkande utveckling, och inskräper vikten av en handläggning som lyckas förhålla sig neutral till mediala överväganden (såsom risken för dålig publicitet i radikala kretsar efter beslut som uppfattas gå emot den nationalistiska rörelsens intressen). För detta krävs ledarskap och ideologisk trygghet även i komplexa diskussioner.

4. TVÄRTOMSPRÅK OCH FALSK DEBATT

Debatten ska vinnas, med alla medel. Tvärtomspråket är ett effektivt sätt att skapa omöjliga situationer för motståndarna. De tvingas in i paradoxala situationer som inte går att vinna, eller måste slösa bort sin egen tid i debatten på att motbevisa absurda påståenden.

”Tvärtomspråket” är en metod som man ofta kan observera i debatten, men den är desto svårare att förklara och analysera. Framför allt är det svårt att avgöra hur genuint de som använder metoden tror på det de säger. I stället kan man försöka analysera vad det är som uppnås i det större samhälleliga samtalet när metoden tas i bruk.

Metoden fungerar som den låter: Flagrant falska påståenden beskrivs som sanna, medan empiriska fakta beskrivs som lögner. Det kan beskrivas som en form av ”gaslighting”³⁶, en taktik som i politiken ofta är förknippad med den f.d. presidenten Donald Trump. Trump förser oss också med många tydliga exempel på ”tvärtomspråket”: Han ledde en välkänt korrupt administration, samtidigt som han under hela sin

presidentperiod talade om vikten av att stoppa den liberala korrruptionen. Han talade ofta om ”muslimernas dåliga kvinnosyn”, när han själv blivit utpekad för sexuella övergrepp av en lång rad kvinnor.³⁷

På liknande sätt har de nya ledarna i Ungern och Polen anklagat rättsväsendet för att vara ”partiskt” och politiserat, varpå många domare har tvingats bort och ersatts med just partiska, partinära domare.³⁸

Ett annat exempel på tvärtomspråk beskrivs i Peter Pomerantsevs bok *Ingenting är sant och allting är möjligt* (2015): En av de politiker som varit mest framgångsrik i att rida på den nya auktoritära vågen är Vladimir Putin. Propaganda som rider på och stärker befintliga auktoritära stämningar har använts strategiskt för att stärka Putins maktposition. Retoriken beskrivs av Pomerantsev som ett erövrande av det demokratiska språkbruket (man förespråkar sådant som allas frihet och lika värde), men i praktiken är avsikterna och politiken o- eller antidemokratiska. Under förevändning att skydda demokratin avskaffar man den.

Men även i Sverige har tvärtomspråket fått genomslag i debatten. Exempelvis har tongivande profiler i den auktoritära och nationalistiska rörelsen under sommaren 2021 påstått sådant som att ”det är krig i Sverige men fred i Afghanistan”.

Detta påstående, eller varianter av det, har spridits mycket brett på sociala medier. Det har lett till en lång rad fruktlösa försök att tala de berörda till rätta, och förklara att kriget i Afghanistan är verkligt medan Sverige enligt alla tillgängliga undersökningar fortfarande är ett av världens tryggaste länder.

I nästa läge, när krigets verklighet blivit så överväldigande att det inte längre gått att påstå att det är ”fred” i Afghanistan, har man i stället flyttat positionen från att det är fred i landet (och därför ska inga som flytt från Afghanistan få stanna i Sverige) till att det visserligen är krig i landet, men de afghaner som flytt till Sverige är fega som inte stannade och stred (och därför borde de utvisas från Sverige). Samtidigt som otryggheten i Sverige beskrivs som så brutal att man inte längre törs bo kvar.

Tvärtomspråket är en strategi för att aldrig själv tvingas gå i försvar i diskussionen. I stället tvingas motståndaren att ständigt bevisa att redan uppenbart falska påståenden faktiskt är falska. När strategin inte längre fungerar så överges positionen och en ny strategi antas, utan att man behöver klä skott för de felaktigheter som man länge försvarat.

Om man följer den logiska tankekedjan blir den ofta osammanhängande, som i exemplet med huruvida det är krig eller fred i Afghanis-

tan, vilket visar att det inte finns en väl formulerad position i botten – och att detta inte heller är avsikten.

Man argumenterar i stället som om man hade en tydlig position, och överlåter åt sina motståndare att lägga energi på att angripa den positionen, som man ändå inte planerar att hålla fast vid. Det leder i slutänden till en upplösning av respekten för sanningen, och en hopplös situation för de rörelser i civilsamhället som försöker att försvara sig mot kritik som verkar verklighetsfrånvärd och därför är svår att motbevisa. Betydande resurser får så läggas på att, ofta utan framgång, resonera om och förklara den egna verksamheten.

”Brandolinis lag” är ett uttryck som används inom framför allt skeptikerrörelsen, som har lång erfarenhet av att bemöta falska påståenden online. Denna lag säger att det tar många gånger mer tid och arbete att motbevisa ett falskt påstående än att sprida det. Det betyder att falska påståenden alltid har ett försprång och har lättare att få fäste, särskilt i snabba medier där många inte dröjer kvar särskilt länge vid en fråga.

EXEMPEL FRÅN SVENSK DEBATT

Det lyfts krav på att i demokratins namn diskriminera somliga rörelser eller upphäva somliga lagar. Som exempel beskriver den nationalis-

tiska sajten Samhällsnytt återkommande lagen om hets mot folkgrupp som odemokratisk, eftersom den hotar yttrandefriheten. Samtidigt är lagen tillkommen för att skydda demokratiska rättigheter för de personer som ingår i diskrimineringsgrunderna.

- ”Forskare X (här pekas ofta exempelvis forskarna Jesper Strömbäck eller Mattias Gardell ut) som forskar på oss är inte någon riktig forskare: titlar spelar ingen roll, det enda som spelar roll är hens politiska agenda att sabotera för oss. Men hur vågar ni ifrågasätta forskare Y eller journalist Z som granskar er, ni är bara rädda för sanningen.”
- ”De politiska partierna har infiltrerat kyrkan och vill styra den med sin ideologi. Därför måste vårt politiska parti gå in i kyrkan så att vår ideologi kan styra den i stället.”
- ”Det är ni antirasister som är de riktiga rasisterna.”
- ”Alla ska ha yttrandefrihet i Sverige. Därför har jag rätten att trakassera dig till dess att du tystnar.”

- ”I Sverige ska alla få klä sig som de vill, därför måste vi förbjuda slöja.”

Helt vanliga organisationer, exempelvis Rädde Barnen eller Svenska kyrkan, beskrivs som ”extremistiska” för att de exempelvis står upp för asylrätten. Den egna positionen, att Sverige ska börja bryta mot ingångna internationella avtal, eller urholka respekten för de mänskliga rättigheterna, beskrivs som normal.

Krav på att avskaffa ”ideologiskt flum” på universiteten riktas mot väl etablerade akademiska områden med levande granskningskultur och stor analysbredd, såsom genusvetenskap eller kritiska vithetsstudier. De egna idéerna om genus som inte bygger på forskning utan företrädesvis på äldre folkliga föreställningar eller patriarkala normer, beskrivs som objektiv verklighet.

5. PANIKRETORIK

Sverige står på avgrundens rand, och enda sättet att rädda samhället och återställa ordningen är att ge mer makt åt auktoritära krafter och göra ”de andra” samt deras försvarare laglösa.

En auktoritär rörelse vars övergripande målsättning är att underminera förtroendet för öppenhet och demokrati behöver ständigt visa alla de sätt på vilka det rådande systemet antingen faller till föga inför verklighetens utmaningar, eller har korrumpierats av ”alltför mycket öppenhet”. Det finns därför knappt någon auktoritär rörelse i världen som inte har starkt fokus på frågor om lag och ordning.

Panikretoriken, eller den besläktade outrage-retoriken, fyller två viktiga funktioner: Den undergräver tilltron till samhällets institutioner och beslutsfattare, och den väcker oro för den egna tryggheten och vrede gentemot dem som utpekats som förövre.

De som bedriver panikretoriken delar upp medborgarna i två klasser: de som tillhör ”oss”, den utvalda nationen och därför är laglydiga av naturen, och ”de andra”, som inte gör det och därför av naturen är laglösa.³⁹

Därpå följer en stegrande flod av krav på förebyggande brottsbekämpning och skapande av zoner med parallell rättstillämpning eller särskilda förbud. Den som underkastas ett sådant strängare styre med ”hårdare tag” riskerar i det långa loppet att fräntas sin rätt till likhet inför lagen och säkerhet i rättsprocessen. Lag och ordning upprättas genom att göra ett utpekat segment av befolkningen rättslösa.

Man ser denna uppdelning som tydligast när man betraktar vilka det är som utmålas som hotet mot lag och ordning. Rasistiska näthatare eller mordbrännare som angriper flyktingförläggningar eller moskéer bryter också mot lagen och påverkar många invånares känsla av trygghet. Dock befinner sig många av de som besöker moskéer eller bor på flyktingförläggningar i medieskugga och medvetenheten om problematiken är därför låg.

Dessa förövare utmålas aldrig som hot mot ”lag och ordning”. I stället är det exempelvis tiggande EU-migranter som pekats ut som ett stort hot mot ordningen – ofta genom diskussioner om nedskräpning, som inte åtföljs av konstruktiva lösningsförslag på kommunnivå, utan med krav på repressiva och förnedrande fördrivningar. Runt om i världen omförhandlas på detta sätt människor i stort behov av hjälp och medmänsklighet, främst flyktingar och invandrare,

från hjälpsökande till potentiella kriminella och terrorister.⁴⁰

I en sedan länge pågående diskurs om gängkriminalitet lyfter den auktoritära rörelsen konsekvent utländska gäng med icke-europeisk härkomst. De mc-gäng som länge stått för en stor del av den organiserade kriminaliteten omnämns dock inte i någon som helst omfattning.⁴¹

Mycket väl belagda och akademiskt okontroversiella samvariationer mellan socialt utsatta invandrargrupper och kriminalitet upprepas samtidigt, enligt mantrarörelsens principer, på ett sådant sätt att invandring och kriminalitet kommer att bli mycket starkt associerade i många människors tankar – något som det däremot inte finns direkt stöd för i forskningen.⁴²

Den vanligaste retoriska kopplingen som görs mellan invandring och kriminalitet gäller sexuella våldsbrott.⁴³ Detta är en trend över hela världen, oavsett var flyktingarna i fråga kommer ifrån eller vilket land de flyr till. Som exempel beskriver Jason Stanley hur buddhistiska medborgargården i Myanmar hetsar till upplopp mot rohingyer med vilda rykten om att gruppen består av och skyddar sexualförbrytare, och samma retorik återfinns i de pogromer som utförts mot romer i Östeuropa i närtid. Tankarna går förstås även till de anklagelser om sexuell ofredande eller sexuella övergrepp som vanligen

föregick lynchningar i den amerikanska Södern.

Den auktoritära, rasistiska rörelsen är internationell, och Sverige är utsatt för en större internationell smutskastningskampanj enligt en rapport från Institute for Strategic Dialogue. Sverige utpekas i den beskrivna kampanjen som ”på randen till upplösning” till följd av gängkriminalitet, laglösa zoner och islamism. Aktörerna bakom kampanjen är inte särskilt väl organiserade men har enligt rapporten täta kopplingar till extremhögern.⁴⁴

I nära anslutning till panikretoriken kommer krav på ”hårdare tag”, ökade befogenheter eller liknande, som paradoxalt nog innebär en generell uppluckring av rättssäkerheten. Detta skulle ge verktyg att hantera ett hot som beskrivs som extraordinärt och existentiellt, men kan också i det längre perspektivet innebära en koncentration av maktmedel uppåt i den politiska makt-hierarkin. Den välkända historiska spänningen mellan ökade tvångsmedel och bevarade fri- och rättigheter lyfts sällan på ett sådant sätt att de båda sidorna uppfattas ha lika stort allmänintresse, vilket leder till den uppenbara risken att allmänna fri- och rättigheter i förlängningen urholkas.

Utökat utrymme för sådant som avlyssning eller lagföring av den egna befolkningen innebär alltid också en risk för ändamålsglidning,

en utveckling som många statsvetare varnat för i kölvattnet av de antiterrorlagar som stiftats i många länder de senaste tjugo åren.⁴⁵ I Sverige finns exempel på politiker som, möjligen medryckta av auktoritära stämningar, efterlyst att skärpta lagstiftningar om terror ska appliceras på gängkriminella, eller till och med klimataktivister ("Terrorlagstiftningen bör användas mot klimataktivister som genom flygsabotage utsätter andra för fara" – Edward Riedl, riksdagsledamot, Moderaterna⁴⁶). Det är inte det enda utspelet i sitt slag, men kan tolkas som ett typiskt exempel på hur viktiga frågor om demokratisk aktivism "säkerhetiseras", och lagstiftning som skärpts betänkligt utifrån en överenskommelse om att den bara ska brukas i nödfall och mot extrema förbrytare mycket snart kommer att kunna användas mot demokrater och politiska oppositionella.

6. KULTURELLT KRIG MOT ”DEKADENSEN”

Kulturrelativism och menskonst får bära skulden för alla problem i samhället. Verkliga frågor trycks ner från dagordningen. De ansvariga för dekadensen pekats ut som fiender till det verkliga folket.

Många av problemen i dagens samhälle skylls på en utbredd ”dekadens”, en slags förslappning i tanke och gärning, som tänks bära ansvaret för att en tidigare och bättre ordning skulle ha luckrats upp.

De främsta måltavlorna för denna kritik tillhör ”eliten” i teorin om det stora folkutbytet – det vill säga intellektuella, kulturskapare, universitetens humaniora, progressiva beslutsfattare och aktörer för demokrati och mänskliga rättigheter i civilsamhället.

SEXUALMORALISMENS ÅTERKOMST

Den auktoritära rörelsen står inte upp för allas rätt till sin sexualitet, eller sin kropp. Man in-tar i stället ofta en pseudofeministisk position i de lägen då det finns en ”andre” att peka ut som ett hot mot nationens kvinnor och deras frihet. När kvinnors rättigheter alls lyfts är det i sam-

manhang när någon annan än ”vi” bär skulden för förtrycket. ”De andra” beskrivs som bärare av patriarkala strukturer och normer, och de problem som den feministiska rörelsen länge pekat ut, såsom kontroll av kvinnor i allt från klädsel till karriärval, livsstil och kanske i synnerhet sexualitet, förvandlas från ett patriarkalt och allmänt problem till ”de andras” kulturella, specifika problem. Samtidigt omhuldades paradoxalt nog samma normer ofta i de auktoritära kretsarna – inte minst när det kommer till hbtq-frågor.

Nya uttryck för kön, sexualitet och könsroller har under 2000-talet lett till en snabb, progressiv debatt om rätten till sin kropp, sin könsidentitet, sin partner och sina relationsscheman. Dessa rättigheter tolkas dock av den auktoritära rörelsen som brott med den traditionella familjen och hot mot gamla reaktionära föreställningar om familjens helgd och betydelse i samhället, när det kommer till de egna sammanhangen.

I Ungern och Polen, de europeiska länder där den reaktionära, auktoritära rörelsen har firat störst triumfer, införs nu följaktligen ”hbtq-fria zoner”, och genusvetenskap och hbtq-inkluderande litteratur censureras eller villkoras. Även aborträtten har inskränkts i de ovan nämnda länderna. Den djupt konservativa amerikanska delstaten Texas införde sommaren 2021 landets strängaste abortlagstiftning.⁴⁷

GENUSAKADEMIKER, OPÅLITLIGA FORSKARE OCH "FLUM"

I Bolsonaros Brasilien har en reaktionär folk-rörelse blivit känd för att bland annat ha bränt dockor föreställande den världskända genusvetaren Judith Butler på gatorna, och samlat in massiva namninsamlingar mot hennes besök i landet.⁴⁸ Denna hårdföra retorik om en farlig "genusideologi" som måste bekämpas mobiliserar således reaktionära krafter runt om i världen, och även i Sverige.⁴⁹

I universitetsvärlden märks angreppen mot "dekadensen" tydligast på de intensiva påhoppet på genusvetenskapen och humanioran. I Sverige är hot och trakasserier vardag för forskare på genusvetenskapliga institutioner.⁵⁰

Hot mot humaniorans institutioner är ovanligare. Däremot sprids sedan några år en myt om att humanistiska ämnen, som har bred beröringsyta med samhällets kulturinstitutioner, skulle vara infiltrerade av en ideologi som kallas "kulturmarxism". Denna ideologi påstås härröra ur den grupp sociologer och filosofer som brukar kallas för Frankfurtskolan. Ideologin anklagas för att introducera postmodernism på universiteten med syfte att förvirra unga och lösa upp respekten för den egna kulturen och traditionerna. I förlängningen skulle "kulturmarxismen" (enligt teorins förespråkare) genom att

lösa upp distinktioner mellan rätt och fel, sant och falskt, skapa en total relativism som gör att samhället inte längre är motståndskraftigt mot yttre angrepp från islamister eller kommunister.⁵¹

”URSPÅRAD” KONST OCH KULTUR

I rapporten *Hotad kultur* (2020) anger Myndigheten för kulturanalys att så många som var sjätte konstnär och författare bara någon gång de senaste 12 månaderna har utsatts för hot, våld eller trakasserier kopplat till deras yrkesroll.

Hatet utgår typiskt från en föreställning om att den samtida konsten har ”spårat ur”. Under år 2019 blossade exempelvis en debatt om så kallad ”menskost” upp,⁵² och ur en väldigt begränsad uppsättning faktiska konstverk har en myt vuxit fram, om progressiv konst, eller konst som problematiserar rasism och auktoritära värderingar. Denna konst skulle enligt retoriken från auktoritärt håll inte vara representativ för folket, utan i stället ett uttryck för en liten elit som är främmande för vad vanligt folk tycker är vackert och viktigt.

När Majblomman gav ut sin årliga affisch samma år, 2019, väcktes ifrågasättanden om att affischen var ”rasistisk” och exkluderande eftersom personerna som porträtterades var icke-vita och kvinnor, och hat riktades mot den

15-åriga konstnären.⁵³ Kritiken är ett exempel av många på hur olika enskilda kulturella händelser blåses upp och sätts in i en större berättelse om ett Sverige som luckras upp kulturellt av en liten elit som har ett stort inflytande över vad som får plats i offentligheten.

När en sådan diskurs sipprar in i debatten får det i slutänden även effekter på beslutsutrymmet för politiker och tjänstemän. Folkrörelsernas konstfrämjande vittnar⁵⁴ om att konst- och kulturarbetare, konsthallsföreståndare och museichefer, kultursekreterare och andra tjänstemän på exempelvis kommunnivå känner sig ensamma och rädda för att alls komma med förslag eller fatta beslut om samtida konst.

Det finns en växande erfarenhet av att möta aggressiva ifrågasättanden från privatpersoner och vissa folkvalda. Man berättar även om att konstnärer och små konstnärskollektiv och föreningar runt om i landet känner oro inför att gestalta och lyfta vissa frågor i konsten.⁵⁵

”DEKADENT” STAD MOT ”ÄKTA” LANDSBYGD

Genom att förespegla ett dekadent och kulturellt urspåret tillstånd i storstäderna driver auktoritära och nationalistiska krafter fram en misstänksamhet och ett missnöje från lands- och glesbygdsbefolkningen. I USA har detta kommit till

uttryck i diskussionen om ”rostbältet” och den amerikanska Södern som politiskt har ställts emot den urbana och företrädesvis progressiva öst- och västkusten. Försök att införa liknande retoriska figurer har skett i svenska valrörelser.

Jason Stanley menar att dessa anklagelser ger effekten att en ny identitet sätts hos dem som inte tillhör den lilla utpekade ”innerstadsgruppen”. Dessa får en känsla av att tillhöra ”den egentliga nationen”. Tankemönstret faller tillbaka på den äldre landsbygdsromantik som föddes i samband med 1800-talets snabba urbanisering. Stanley beskriver också hur den utpekade gruppen, företrädesvis journalister, kulturskapare och andra progressiva samhällsengagerade, upplever sig delegitimerade och inte längre uppfattas ha rätt att delta i det demokratiska samtalet om vårt gemensamma samhälle på samma villkor som andra.

I Sverige används samma retorik med stor framgång om Södermalm i Stockholm, som har utmålats som en urspårad stadsdel befolkad av tyckare, journalister och hbtq-personer. Dessa personer beskrivs typiskt som feminiserade, förvekligade av stadslivet och väsensskilda från de grupper hos vilka de auktoritära krafterna vill vinna gehör. Därmed spjälkas befolkningen upp i de ”egentliga svenskarna” vars åsikter är legitima och representativa för folket, och de ”andra”.

7. NOSTALGI ÖVER ETT PÅHITTAT FÖRFLUTET

Dekadensen av i dag ställs mot en påhittad gårdag som ska återskapas genom att rensa ut dagens beslutsfattare och återerövra den gamla föreställda identiteten.

Samtidigt som den auktoritära och reaktionära rörelsen utmålar samtiden som ett urspåret tillstånd försöker man kontrastera den mot ett påhittat förflutet, som man menar skulle vara bättre – kanske till och med idealiskt.

”Den mytiska tiden” är ett begrepp som beskrivits av bland annat filosofiprofessorn Jason Stanley och välkända fascismforskare som Roger Griffins. ”Den mytiska tiden” innebär ett tänkt idealtillstånd som rådde tidigare och nu måste återställas, genom samling kring nationalistiska värden och ett avlägsnande av det korrupperande inflytandet. Genom att framställa det förflutna som präglad av vissa värden, företrädesvis av konservativt och auktoritärt slag, väcker man känslor av nostalgi inför dessa värden, och skyller den samtida känslan av otillfredsställelse samt delegitimeringen av samhällets institutioner på att dessa värden ska ha gått

förlorade. Gång på gång blir det dock tydligt att detta paradisiska förr inte är avsett att förstås bokstavligt, det går exempelvis inte att få något svar på vid vilka årtal detta förr inträffade eller liknande som skulle kunna göra faktiska jämförelser möjliga.

Idén om att det var bättre förr är även en föräckt reaktionär kritik mot samtiden. Samtiden sägs präglas av normlöshet och excesser, som beskrivet ovan. Förr var då förrädarna ännu inte fått makten, när klarhet rådde i tanken, när det enbart fanns ett ”vi” och ”de andra” inte fanns eller åtminstone höll sig på sina platser och samhället därför var ”rent”.

ETT VIKTIGT EXEMPEL I SVERIGE: SVENSKA KYRKAN

Ett av de viktigaste exemplen på denna retorik finns i attackerna på Svenska kyrkan, en bärare av mycket stark symbolik rörande det svenska kulturarvet, historisk sammanhållning och organisation av folket. Nu påstås Svenska kyrkan ha korrumpierats, från att ha varit ett genuint uttryck för en äkta svensk identitet. Vid någon punkt i det förflutna (för tillfället beskrivs detta av en rad högerlutande debattörer som 1968) ska den sedan ha blivit infiltrerad och förstörd.

Effekten av denna nostalgiska rörelse, menar Stanley, är att det förflutna förses med ett rosig

skimmer och slutar ligga an mot verkligheten. Man förminskar helt de gamla problem som faktiskt kan ha existerat i nationen eller institutionen som man väver myter om. I fallet med Svenska kyrkan finns en lång historia av hierarkisk ordning, rasism, sexism och homofobi som samfundet i dag öppet beskriver som ett historiskt problem som man aktivt verkar för att fortsätta att komma till rätta med. Denna problematik försvinner i historieskrivningen om den ”mytiska tiden”, eller omformuleras till något direkt positivt.

I själva verket har Svenska kyrkan alltid varit en politiserad arena,⁵⁶ liksom religionen i alla tider har förståtts och utövats i förhållande till det omgivande samhället. Idén om en tro som är helt skild från samhället är ett teologiskt spår som härleds till den del av Luthers läror som kallas ”tvåregementsläran”, och har influerat mycket av synen på religionens plats i samhället i just den lutherska delen av världen.

Såväl Priderörelsen som de äldre tiders kvinnosakkämpar som stred i ämbetsfrågan har anfört att de historiska besluten att exempelvis vägra viga samkönade par eller vägra acceptera kvinnor som präster också måste betraktas som högst politiska.

8. FRÅN OFFERKOFTA TILL VEDERGÄLLNING

De ska få den skiten de utsätter andra för! Det är rättvisa. Journalister som betar sig som svin ska få exakt samma bajskaramell i ansiktet som de utsätter andra för och gör karriär på, och vill vara jättefina, ”titta på mig vad duktig jag är”, ja de ska ha det mulat rätt upp i näsborrarna, det är helt rätt. Det är rättvisa. /.../ Allt det du reagerar mot har dina kollegor gjort mot folk som haft fel åsikt.

– Chang Frick, chefredaktör för Nyheter Idag, i intervju i SVT Mötet, 2021-09-11.

I Stanleys bok från 2019 uppges att 45 procent av Trumpanhängarna samma år trodde att vita var den grupp i USA som var värst utsatt för diskriminering. 54 procent av samma grupp trodde att kristna var den mest förföljda religiösa gruppen i landet. Stanley menar att när marginaliserade grupper vinner rättigheter uppfattas det av den etablerade majoriteten i samhället som ett hot mot deras egna rättigheter.

Stanley återger flera psykologiska och socialpsykologiska undersökningar som visar att perceptionen av att riskera att tappa privilegier leder flera till att vilja rösta konservativt eller på andra sätt agera mot att ge minoriteter (eller

kvinnor) fler rättigheter. Känslan av att vara hotad är avgörande för möjligheten att mobilisera.

Parentetiskt kan även nämnas en grupp som visat upp starka samvariationer med de reaktionära – den så kallade incelrörelsen, det vill säga en grupp av företrädesvis unga män som är ”involuntary celibates”. Ett flertal brutala våldsdåd har begåtts av män som beskriver sig som tillhörande rörelsen. Man uppfattar sig som sviken av en samtid som tagits över av feministiska ideal, där kvinnor har för mycket makt och det inte finns någon plats för mindre attraktiva män. Figurlikheter med delar av den reaktionära rörelsen är slående, när det kommer till sättet oro över försvunna privilegier yttrar sig i ressentiment eller agg mot dem som uppfattas ha fått makt på den egna gruppens bekostnad.⁵⁷

Ett internationellt exempel på hur förövarskap konsekvent tillskrivs de politiska motståndarna står att finna hos den nationalistiska och reaktionära rörelse som alltmer kommit att prägla det republikanska partiet i USA. Dessa har skapat myten om att det i själva verket var extremvänster och ”Antifa” som stormade Capitolium den 6 januari 2021.⁵⁸ Detta kan också läsas som ett flagrant exempel på den tidigare nämnda metoden tvärtomspråk: ”Det är inte vi som försökte begå en statskupp, det är ni!”

En vanlig retorik för att utmåla sig själv som

offer är att anklaga meningsmotståndare för ”omvänd rasism”. Begreppet populariserades av Ronald Reagan, och har en lång historia av att användas för att bromsa initiativ för jämlikhet, exempelvis inkludering av minoriteter i beslutsfattande positioner, kvoteringsystem och liknande.⁵⁹ Idén om att det skulle finnas en ”omvänd rasism” är inte vedertagen i forskningen.

Högtider och traditioner har ett symbolvärde som man ofta kan se den rasistiska rörelsen exploatera för att skapa en falsk känsla av att det välkända och beständiga är på väg att smälta bort och ersättas av kulturell relativism och sedeslöshet. Tydligast märks detta i en långtida diskussion om att ”julen är hotad”, eller att det pågår ett ”krig” mot julen. Denna myt torgfördes allra först av industrimannen Henry Ford i början av 1920-talet. Då påstod han att rika judar försökte skapa ett underskott på julkort i varuhuset, som ett försök att avkristna USA. Myten har cirkulerat i olika versioner i reaktionära, radikalnationalistiska och antisemitiska grupper sedan dess. Radikalkonservativa John Birch Society menade på 50-talet att det var kommunisterna som hotade julen. Under 2000-talet har främst konservativa nyhetspersonligheter torgfört idén om att liberaler och förespråkare för mångkultur har försökt att göra det förbjudet att hälsa ”god jul”.

SVENSKA EXEMPEL

Den här retoriken har de senaste åren fortplantat sig till Sverige. Exempelvis fick den spridning under den s.k. ”vintermustdebatten” för några år sedan,⁶⁰ då den rasistiska rörelsen på nätet felaktigt påstod att Apotekarnes skulle ta bort ordet ”jul” ur ”Julmust” och genom intensivt postande i sociala medier skapade stor diskussion om detta. Och senare har det år efter år blossat upp olika hetsiga debatter på samma tema, att den svenska julen är hotad på olika sätt, där det kan handla om förändringar i Kalle Ankas julafton, att en pojke porträtterats som lucia i en reklam eller att julskinkan säljs som helgskinka.

Ett av många svenska exempel på anklagelser om ”omvänd rasism” finns i en hatstorm som riktats mot ett kommunalråd i Luleå efter att man fattat beslut om att nyanlända skulle få förtur till en viss del av bostadsbeståndet.⁶¹

Det kanske mest kända exemplet på offermentalitet i den reaktionära rörelsen i Sverige är frasen ”men det får man väl inte säga i det här landet längre”, som frammanar bilden av en repressiv politiskt korrekt elit som har bränmärkt en förtryckt grupp av sanningssägare och genom sitt ägarskap av det offentliga rummet har tvingat alla motståndare till tystnad.

I alternativmedierna utmålas journalister

som förövare om de granskar eller ifrågasätter den auktoritära, rasistiska rörelsens retorik eller företrädare. Nättidningen Nyheter Idag rättfärdigar att publicera guider för hur man trakasserar journalister genom att hävda att det i själva verket är journalisterna som är politiska aktivister som agerar oetiskt.⁶²

Genom skapandet av offernarrativ åstadkommer rörelsen flera viktiga saker: Man mobiliserar de egna och skapar en gemensam identitet, man skapar en belägringsmentalitet och odlar känslor av vrede mot den tänkta fienden. Man kapar också det offentliga rummet genom att under en tid tvinga fram diskussioner med en hårt reaktionärt vinklad grundläggande frågeställning, och slutligen bidrar man till berättelsen om en nation och en kultur som befinner sig i uppluckring, och måste försvaras.

9. TA ÖVER PLATTFORMAR OCH KVÄVA DEBATTEN MED HAT

Genom att kontrollera det offentliga samtalet tystar den auktoritära rörelsen sina kritiker och gör det svårt att stå upp för mänskliga rättigheter. Det som en gång var normalt blir kontroversiellt, när målet är dominans.

KAMP OM ARENORNA

Genom att sudda ut nyanserna i det öppna samtalet och tysta meningsmotståndare tar man över mer av den politiska livsluften och får makt över vad som kan sägas och vilka som kan uttrycka sig i offentligheten.

Olika arenor ger olika stort inflytande i den större offentligheten. De mindre kanalerna och chattrummen, där nya individer radikaliseras, har inte tillräcklig räckvidd för att deras användare ska kunna brutalisera debatten och radikaliserar flera. Den auktoritära rörelsen är därför helt beroende av att höras på andras, större, plattformar på nätet för att få inflytande och fortsätta kapa det offentliga samtalet. Därför söker de sig gärna till olika större organisationers eller medieföretags sociala medier-flöden,

och översvämmar alla deras inlägg med frågor om sina egna ämnen, företrädesvis invandring och kriminalitet. Genom att dominera de arenor där samtalet förs, styr man också vad hela det offentliga samtalet kommer att handla om.

En genomgående strategi när denna metod ifrågasätts är att anklaga motståndaren för att vara fiende till yttrandefriheten,⁶³ något som också ofta fungerar då de i ”yttrandefrihetens” namn tillåts fortsätta ta utrymme från andra. Den som säger emot eller vill begränsa exempelvis kränkningar anklagas ofta för att försöka tysta motparten.

De sfärer som redan mutats in av den auktoritära och nationalistiska rörelsen vaktas å andra sidan svartsjukt, och alternativa budskap tolereras inte. Man uppfattar inte typiskt att man själv har något särskilt ansvar för att låta alla röster komma till tals på de egna plattformarna, inlägg raderas och användare blockeras trots att rörelsen i andra sammanhang pekar ut detta som orättfärdigt. Det råder dubbla måttstockar. Progressiva besökare i dessa miljöer trakasseras eller censureras konsekvent. Det blir snabbt tydligt att positionerna inte är jämlika mellan den som försöker spela rent och den som har kastat regelboken överbord.

SÅ SKAPAS ETT DREV

Många organisationer som verkar online har stor erfarenhet av vad som är normala nivåer av interaktion på de inlägg som görs i de egna kanalerna. Men när vissa inlägg uppmärksammas inom den auktoritära och nationalistiska rörelsen kan det snabbt bli överväldigande att hantera.

För organisationer i civilsamhället handlar det företrädesvis om att ett initiativ eller utspel identifierats som kontroversiellt eller olämpligt av tongivande röster inom den auktoritära och nationalistiska rörelsen. Därefter följer en intensiv kampanj av nätaktivism gentemot organisationen, med utpekande av en enskild individ som man kräver att organisationen ska ta avstånd ifrån. Snabbheten i nätets sociala medier gör dem utmärkta för att bygga upp känslöströmmar och förmedla en känsla av gemensam identitet mot yttre fiender, det blir svårt att stå upp för de utsatta och mycket lätt att gå ut och ta avstånd, i ett försök att lugna ner den skapade stormen. Den utsatte upplever sig bli ansatt från alla olika håll och finner det snabbt ogörligt att fortsätta debatten eller ens vara kvar i sina vanliga miljöer och sammanhang.

Riktade trakasserier håller i regel inte i sig längre än ett par dygn, men det finns ett växande antal fall där hat mot enskilda har pågått i

månader eller från och till i flera år, i synnerhet om personen inte tystnar. En person som väl börjat bli offer för trakasserier tenderar oftare att utsättas igen i framtiden, eftersom ett visst känsloläge redan har piskats upp mot personen i fråga och gamla anklagelsepunkter kan återanvändas vid nästa drev.

I förlängningen riktas hatet inte bara mot personen i fråga utan även mot andra som försöker att stå upp för personen, mot personens arbetsplats, organisationer, samarbetspartners och familj. Syftet är att göra personen ”oberörbar” och isolera den, göra det kontroversiellt för andra att samarbeta med personen och i förlängningen tvinga ut den helt från offentligheten.⁶⁴ Så minskas successivt antalet möjliga röster som kan säga emot den auktoritära rörelsen och försvara civilsamhället i sin helhet.

En större genomgång av vanliga strategier för hatiska aktivister på nätet har inkluderats i en bilaga. Vi diskuterar dessa strategier under samlingsnamnet ”Modus trollerandi”.

I EN LAGLÖS DEBATT GÄLLER DEN STARKES RÄTT

Man skapar en laglös arena för debatten, där ingen är säker och inte heller etablerade institutioner och aktörer i civilsamhället har möjlighet att bjuda motstånd. Samtidigt sätter man

tvångströja på sina meningsmotståndare och utvalda offer genom en flodvåg av krav på kontroll med ”demokrativillkor”, avlägsnande av ”flum” på högskolan och inrättande av (auktoritärt styrda) översynsmyndigheter, krav på att polisen ska bedriva repression mot antirasister och klimataktivisterna men låta högerpopulister tala fritt etc. I förlängningen finns risken att en dubbel praktik normaliseras, där det blir naturligt att vissa röster i debatten åtnjuter vissa privilegier som andra inte har.⁶⁵

Brutaliseringen och näthatet är den ofrånkomliga följderna av de punkter som vi går igenom i boken, och näthatet är också den ständigt närvarande kanalen för kunskapsförakt, konspirationsteorier, tvärtomspråk etc. Det är näthatet som väcker i särklass störst oro och ovilja att tala ut eller fatta kontroversiella beslut, och som därmed har störst negativ påverkan på handlings- och yttrandetrycket för civilsamhället i dag. Näthatet beskrivs som ett akut samhällsproblem av en närmast samstämmig rapportflora om demokrati i dag från berörda myndigheter, intresseorganisationer, universitet och institut.

ALLVARLIGA KONSEKVENSER FÖR SVENSK DEMOKRATI

Hatattacker mot minoriteter och deras försvarare leder till att många börjar bedriva självrensning

i offentligheten.⁶⁶ Det finns också en viktig jämställdhetsaspekt i näthatet, då det drabbar kvinnor värre, enligt en ny rapport beställd av MUCF.⁶⁷ Cirka två av tre svenskar säger sig i någon utsträckning vara oroliga för att delta i samhällsfrågor online på grund av näthatet. Hela 87 procent ser näthat som ett direkt hot mot demokratin och yttrandefriheten.⁶⁸

Nästan varannan respondent som har råkat ut för näthat svarar att de utsatts på grund av att de försökt opinionsbilda, eller givit uttryck för sina åsikter eller sitt samhällsengagemang. Konsekvenserna för de utsatta har blivit att många anpassar hur de uttrycker sig (39 %), avstår från att publicera sig (38 %) eller avhåller sig helt från att ta ställning i vissa frågor (30 %). Därtill rapporterar 11 procent av de drabbade psykisk ohälsa som resultat av hatet.

Rapporten gör det tydligt att det är specifikt den rasistiska rörelsen som genererar den överlägset största delen av näthatet. De frågor som hatet allra främst handlar om är invandring, etnicitet och diskrimineringsfrågor. Även sexuell orientering, jämställdhetsfrågor och trosuppfattning genererar stora mängder näthat. Resultatet blir att debatten online får en slagsida, där specifikt antirasister och feminister tystnar, medan rasister och misogyner stärks.⁶⁹

Därtill rapporterar bl.a. Näthatsgranskaren

om att hatiskt språkbruk fångas upp av andra användare och propageras vidare, vilket skapar en än mer toxisk miljö för dem som utsätts för hat.⁷⁰ En viktig följd av detta blir att organisationer i civilsamhället som driver vissa typer av frågor får en mycket brant uppförsbacke i sina försök att existera online. Mindre organisationer är särskilt utsatta, men som tidigare nämnts har även mycket stora organisationer som Svenska kyrkan tvingats till anpassningar till följd av den brutaliserade debatten.

LSU, Landsrådet för Sveriges ungdomsorganisationer, varnar för utvecklingen i en rapport (*Vi sluter oss inåt*, 2020) och vittnar om att nästan 20 procent av organisationerna på olika sätt har anpassat sin verksamhet på grund av oro för hat och hot. Man rapporterar också att andelen utsatta organisationer mer än fördubblats på bara några år (45 % år 2020 mot 20 % år 2017).⁷¹ I en undersökning som Forum för idéburna organisationer genomförde våren 2021 frågade man engagerade personer i civilsamhället om de blivit förolämpade eller hotade i sociala medier, via sms eller e-post. Bland de tillfrågade svarade över 50 procent av alla som definierade sig som vita ja, medan 80–90 procent av alla som definierade sig som judar, samer eller muslimer, 94 procent av alla svarta och 100 procent av romerna svarade ja på samma fråga.

DEMONISERING OCH DREVATTACKER I SVERIGE

De grupper som oftast utsätts för hat är muslimer, judar, feminister, ledarskribenter, intellektuella och journalister som kan utpekas som ”landsförrädare”, samt kvinnor och transpersoner. Exemplet är så många att det är svårt att lista dem mer än översiktligt. God statistik finns dock att tillgå.⁷²

Det är vanligt att många utsatta även tar ekonomisk skada genom inställda uppdrag, karaktärsdåd online som försvårar att finna nya klienter, arbetstid som går åt till polisanmälningar, sjukskrivning på grund av psykisk ohälsa och PTSD-symptom, och pengar som skulle gått till verksamhet men som i stället måste läggas på ökad säkerhet. Flera vittnar om att polisens stöd uppmuntrar dem att ”undvika att ta konflikter”⁷³ vilket ofta innebär att man beskär sin konstnärliga eller opinionsbildande verksamhet. Man tystas, helt enkelt, och får inte samhällets stöd för att värna sin yttrandefrihet.

Många av de aktivister och debattörer som lämnat det offentliga samtalet har gjort så på grund av att inte bara de själva har utsatts, utan att deras sociala nätverk har kartlagts och konfiskerats, inklusive deras barn, föräldrar, partners eller arbetsplats. Underhållaren och debattören Henrik Schyffert är en av rösterna som tystnat:

”De vann. De var i trappen och klottrade mina barns personnummer. Då tänkte jag, nu är det inte värt det.”⁷⁴

10. MOBILISERA ENSAMMA TERRORISTER

Hatet är teorin, våldet är praktiken.

Många som inte själva har följt utvecklingen av diskussionslandskapet på nätet uppfattar kanske inte de problem som uppkommer när varje människa har tillgång till en egen plattform för att fritt och utan påföljder sprida sina åsikter. Det är lätt att dra slutsatsen att möjligheten för fler att uttrycka sig leder till framsteg för yttrandefriheten, men frågan är mer komplex än så.

Fastän internet har lett till en radikal ökning av individens frihet att uttrycka sig online, har också de gemensamma spelreglerna för samtalet i offentligheten luckrats upp. Det leder till att radikala tankefigurer som tidigare inte kom förbi de stora redaktionerna och det ansvariga utgivarskapet nu kan propageras relativt fritt.⁷⁵

Det finns i dag gott om studier som visar hur människor kan radikaliserars online, och även många exempel på olika våldsdåd som begåtts av sådana individer.⁷⁶ Det finns färre analyser av vad det gör med samhället i stort och med det offentliga samtalet i ”mainstream”. Det går

att identifiera starka överlappningseffekter där människor som radikaliseras på ett forum sedan söker sig till andra, större forum, och sprider sina radikala tankar och åsikter där. När dessa personer agerar i grupp kan samtalet mycket snabbt urarta.

Hatet innehåller ofta direkta eller indirekta uppmaningar till våld. Detta går igen i många olika länder, inte bara i Sverige. En rabbin för en amerikansk synagoga som utsattes för ett anti-semitiskt mord 2018, menade till exempel att det hatiska språkbruk som blivit vanligare var en orsak till attacken.⁷⁷

En anslutande undersökning visar att 72 procent av tillfrågade amerikanska judar ansåg att f.d. presidenten Donald Trump delvis var ansvarig för attacken i och med sitt polariserande och hatiska språkbruk.⁷⁸ Han var ett exempel på en s.k. ”trollgeneral”, en person som lyckats få en framskjuten position i diskussionen och hade stor möjlighet att samordna och rikta sina följares vrede mot de objekt han själv önskade. Även i Sverige återfinns dylika ”trollgeneraler”, personer som använder hatmobbar som en strategisk resurs för att angripa sina motståndare.

Hatet online beskrivs nu som alltmer organiserat och riktat. Den viktiga rollen hos ett fåtal personer som artikulerar och riktar hatet beskrivs bl.a. i LSU:s granskning (2020), och

av Civil rights defenders.⁷⁹ Dessa individer erkänner sällan, om någonsin, eget ansvar för vad den s.k. ”svansen” begår mot deras offer. De som blivit framgångsrika ”trollgeneraler” har också fått aktivt eller passivt stöd från sina arbetsplatser, redaktioner, partier eller organisationer att fortsätta sitt beteende online.

Den totala mängden onlinehatare i den rasistiska miljön i Sverige uppgår till cirka 100 000 personer, enligt Lisa Kaati och Nazar Akrami på FOI.⁸⁰ Gruppen består företrädesvis av män mellan 40 och 60, och kännetecknas psykologiskt av en lägre grad av vänlighet och öppenhet än genomsnittet. Denna bild överensstämmer med den som ges av Altemeyers arbete om det ”auktoritära sinnelaget”.

Det finns en konstaterad ovilja hos auktoritära grupper som trakasserar att förstå sig själva som just en ”hatmobb”.⁸¹ De uppfattar att deras ärende är legitimt och att deras trakasserier är berättigade av den harm som de själva känner inför den demoniserade måltavlan. Därför protesterar de kraftfullt mot att kallas för ”nättroll” eller liknande. De menar att en sådan beskrivning av deras agerande är ett strategiskt försök att tysta dem, inte ett försök att avkräva dem ansvar för deras handlingar.

Slutligen går hatet från ord till handling. Det börjar alltid på nätet, men stannar inte där. Pro-

gressiva opinionsbildare har vittnat om hur de fått begravningsblommor beställda till sitt hem, hotfulla pappersbrev med pulver i brevlådan, fasader nedklottrade och mycket mer. Även moskéer är mycket utsatta. Där består våldet i krossade glasfönster, hatiska budskap sprejade på fasaden, systematiska utskick av hotfulla brev och även sådant som anlagda bränder. Fyra av fem moskéer har utsatts för fysisk åverkan i någon form.⁸² Även offentliga lokaler där utpekade grupper vistas, såsom flyktingboenden, såväl som civilsamhällesorganisationer som har verksamhet för eller inkluderar ”de andra” utsatts.

Genom de tankefigurer som vi beskriver i den här boken skapar den auktoritära och reaktionära rörelsen en stark känsla av belägring, polarisering, indignation och ointresse för demokratiskt samtal hos många som dragits in i deras tankemodeller. Inga gensagor tolereras, men rörelsen presenterar heller inga politiska lösningar. I stället ser vi en potentiell tryckkokareffekt genom att destruktiva sinnesstämningar eldas på och uppmuntras fram till dess att någon går från ord till handling.⁸³

De som radikaliseras på detta sätt av den auktoritära rörelsen och begår politiskt motiverade våldsbrott uppfattar inte sig själva som ”terrorister” utan som hjältar, som gör det som ”alla” tänker på men inte vågar. De är i stället överty-

gade om att deras egna politiska uppfattningar återspeglar en bredare men tystad folkvilja, och att de försvarar sig mot inre förrädare eller yttre angrepp.⁸⁴

KAPITEL 3:

AVSLUTNING

Politisk radikalisering riskerar alltid ytterst att resultera i våldsdåd och ett fysiskt förtryckande av demokratiska värden och meningsmotståndare. Vi ser ett växande antal radikaliserade och våldsamma gärningsmän, och ett snabbt stegrande och hatiskt tonläge i alla de forum där det offentliga samtalet förs i dag.

Det är ofta önskvärt med god mätbarhet, särskilt i studier av komplexa fält såsom samhällsfenomen. Därför är det ett problem att många av förlusterna för demokratin är diskreta och kvalitativa snarare än uppenbara och kvantitativa. Såvitt det ändå går att mäta, och utifrån de vittnesmål som samlats in, verkar det finnas en bred samsyn om att auktoritära tongångar dominerar alltmer av diskussionen i samhället. När man ser till de organisationer som mäter demokrati, mänskliga rättigheter och öppenhet i världen är svaret entydigt att utvecklingen går bakåt.⁸⁵ Flera frågor som hittills uppfattats som

politiskt neutrala och självklara ställningstaganden i en demokrati, har kommit att diskuteras utifrån denna rörelses tolkningsraster och därmed blivit mer och mer kontroversiella.

Om utvecklingen fortsätter finns en allvarlig risk att även traditionella demokratiska värderingar, såsom antirasism och allas lika rättigheter och värde, uppfattas som alltmer kontroversiella. Många som talar för dessa värden har redan tystnat.

För många i beslutsfattande eller på annat sätt synlig position på myndigheter, organisationer, föreningar, redaktioner, universitet, skolor med mera, uppkommer svåra frågor om att hantera risken för att uppfattas som kontroversiell och väga denna risk mot vikten av att vara tydlig i sina demokratiska värderingar. Särskilt under det potentiella trycket från politiska makthavare som i olika grad har anammat den auktoritära och nationalistiska rörelsens principer och metoder.

Många som arbetar med synlighet, varumärkeshantering och policy har redan börjat välja att tona ner ställningstaganden i demokrati- och rättighetsfrågor, såsom initiativ för att hjälpa nyanlända in i samhället, språkkaféer och interreligiösa mötesplatser. Flaggning med regnbågsflagga utmålas konsekvent som kontroversiellt av den auktoritära rörelsen, även

om just denna symbol verkar klara sig i många sammanhang, för stunden. Framtiden är svår att förutse.

För organisationer som gör anspråk på att vara breda kan det finnas en särskild upplevelse av sårbarhet inför kontroverser som utmålar organisationen som politiskt vinklad. Det förstärker ofta oviljan att ta i viktiga värdefrågor, vilket ger en ytterligare hävstångseffekt åt den auktoritära rörelsens aggressiva taktiker.

Tydliga och samstämmiga belägg från en rad olika organisationer och myndigheter ger vid handen att självcensuren pågår för fullt ute i civilsamhället. Frestelsen för organisationer och andra demokratiförsvare att överge de värderingsdrivna verksamheter och uttalanden som bidrar till att hålla demokratin levande och folk-rörelserna vitala är stark, till förmån för att fokusera mer kraft och energi på serviceverksamheter, sociala insatser och ideella uppdrag av en karaktär som inte så lätt låter sig politiseras och kapas av samhällsdebatten.

Man märker inte omedelbart när röster tystnar i debatten, när rekrytering till lokala organisationer och kulturföreningar avstannar, när fler och fler demokratikämpar börjar bedriva självcensur och avstår från att kämpa för sina hjärtefrågor. Det går inte att entydigt och enkelt peka ut enskilda, mätbara fall av demokratiför-

lust, men när man försöker skapa sig en sammansatt bild av allt det vi ändå kan observera, de vittnesmål som kommit in, de rapporter som står till buds, de trender som kan observeras i debatt och opinionsmätningar, går det inte att dra någon annan slutsats än att den öppna, pluralistiska demokratin är allvarligt hotad.

EFTERORD:

GAL-TAN OCH IDEOLOGISKA ÖVERVÄGANDEN

Under 2000-talet har den så kallade GAL-TAN-skalan⁸⁶ fått ökad betydelse i det samhälleliga samtalet. Utöver den politiska höger-vänster-skalan introducerar GAL-TAN en vertikal skala som berör värdena GAL (grön-alternativ-liberal) och TAN (traditionell-auktoritär-nationalistisk). Denna skala är särskilt värdefull för att förstå den nya konfliktdimension som blossat upp under de senaste tio åren.

Den rörelse vi beskriver ger uttryck för en stark TAN-ideologi, där traditionalism, nationalism och auktoritärt ledarskap uppvärderas. Fastän sådana ideologiska krafter är fullt kompatibla med demokrati och har funnits i olika utsträckning i det svenska partiväsendet under hela 1900-talet, finns det en inneboende ideologisk spänning mellan en auktoritär, centralistisk ideologi och den frihetlighet som gett utrymme för fritt deltagande och öppenhet och som va-

rit helt avgörande för att skapa det starka civilsamhälle som vi har i Sverige. En spänning som bland många andra SD-politikern Björn Söder återkommande visar att han är fullt medveten om.

Den utrensning som Söder kallar ”renhållning” kan bara betecknas som antidemokratisk. Det system han utan förklaring dömer ut som ”vänster” är just den pluralistiska demokratin och inkluderande välfärden. Den har möjliggjorts av de organisationer som ska suspenderas enligt den auktoritära, nationalistiska rörelsen.

Det är viktigt att komma ihåg att den auktoritära och nationalistiska rörelsens angrepp mot civilsamhällets aktörer ofta inte syftar till att dessa aktörer ska upphöra att existera. I stället är det på en ideologisk nivå som man uttrycker sitt missnöje eller hat, där syftet är att aktörerna ska ändra sig. Som exempel kan tas public service och Svenska kyrkan. Typiskt sett vill inte dessa organisationers kritiker att de ska avskaffas, utan att de ska ändra karaktär. Svenska kyrkan förväntas bli mer identitär och bejaka ”svenskhet” mer, samt markera mot minoritetsreligionerna islam och judendom. Public service förväntas rapportera mer om invandrarens kriminalitet, och begränsa sitt programutbud på ett sådant sätt att det exkluderar vissa oönskade delar av befolkningen, eller tvingar andra

tillbaka in i garderoben och osynligheten igen. Detta innebär att berörda organisationer också ställs inför ideologiska vägval. Möjligheten att vända ofta omfattande kritik till hyllningskörer är alltid öppen, om man bara anpassar sin verksamhet efter de förväntningar som uttrycks från den auktoritära och nationalistiska rörelsen. Det ställer stora krav på ideologisk vägledning och självreflektion.

Därför behöver även en ideologisk diskussion föras inom civilsamhället. Även om det finns många organisationer i civilsamhället vars ideologiska utgångspunkter inte kan beskrivas som GAL, så är ändå deras möjlighet att existera fritt i samhället ett uttryck för en liberal, öppenhetsbaserad ideologi som grundlägger det svenska civilsamhället och ser en mångfald av organisationer och individers möjligheter att självorganisera sig kring sina egna behov och visioner som en tillgång och inte som en belastning.

BILAGA 1:

”MODUS TROLLERANDI”

Här följer en genomgång av de metoder som används av den rasistiska och auktoritära rörelsen online, som ett komplement och fördjupning till de tio tekniker som beskrivs i denna bok, i synnerhet beskrivs här hur punkt 9; ta över plattformar och kväva debatten med hat, går till. Vissa av dessa avhandlas inom ramen för FLICC. (Skeptikerrörelsens vedertagna akronym för de metoder vetenskapsförnekare använder sig av. Den står för: ”Fake experts, Logical fallacies, Impossible expectations, Cherry picking, Conspiracy theories.”)

Trollgeneralen: Även kallad drevgeneral. En person eller rörelse, tidning eller organisation som är viktig för att rikta den rasistiska rörelsens verksamhet, främst näthatet. Trollgeneralen använder anonyma näthatare som en strategisk, halvorganiserad resurs. Personen eller organisationen har ett större följande av övertygade följare i

den rasistiska rörelsen, samt ofta bottar och stora mängder falska konton.

Outrageretorik: Teknik för trollgeneraler för att få motståndaren att sprida deras budskap. Detta beteende blev känt och omtalat som f.d. president Donald Trumps förmåga att dominera varje nyhetscykel.

Trollgeneralen säger eller gör något som är slagkraftigt, uppseendeväckande dumt, uppenbart osant eller hatiskt. Dessa exempel är lånade eller parafraaserade från verkliga utspel:

- ”Islam är en vedervärdig religion.”
- ”Samer är inte svenskar.”
- ”Politiker/aktivist X vill ligga med invandrapojkar.”
- ”Julen är hotad, nu får bara invandrare vara lucia.”
- ”Nu får man inte X längre för PK-eliten.”
- ”Nazisterna var vänster.”

Detta får många vanliga människor att reagera med att sprida det uppseendeväckande budskapet i sina egna kanaler, i viss mån människor som håller med och upprörs (över att exempelvis julen är hotad), men i hög utsträckning sådana som vill säga emot. Därigenom tvingas

en debatt fram om trollgeneralens egna frågor i stället för andras.

Genom att debatten handlar om dessa frågor, även om det är för att motbevisa dem, så får andra frågor mindre syre. I morgon byter ofta trollgeneralen fråga och börjar om på nytt. Demokraternas utrymme att föra fram sina egna frågor om öppenhet och mångfald minskar. Tabun har brutits och de auktoritära kan ta ytterligare steg för att förflytta gränserna.

Trollflod: Tystande av tongivande motståndare med floder av riktade inlägg på deras egna plattformar.

Startar typiskt genom att trollgeneraler väljer ut något hos en meningsmotståndare som triggar följarna. Det kan vara ett uttalande, ett beslut, en karaktärsegenskap eller att personen befunnit sig i något sammanhang. I praktiken vad som helst.

Trollgeneralen sprider det triggende budskapet i sina egna kanaler – även med till synes snälla kommentarer vet följarna ändå vad de ska göra, och trollgeneralen kan hävda sig oskyldig till följderna.

Hat piskas upp mot utpekade personer eller organisationer och får dem snabbt att känna sig överväldigade.

Alla motståndarens försök att göra inlägg om

sina egna frågor överröstas av hatiska och ifrågasättande kommentarer. Trams eller ständigt upprepade budskap tvingar varje diskussion att handla om det av den rasistiska rörelsen utvalda ämnet. I praktiken tas plattformen över av den rasistiska rörelsens agenda.

Nyckeln ligger i att de är många. Falska kon-ton eller äkta spelar ingen roll.

Genom att hatet piskas upp finns det alltid några som går steget längre, börjar kartlägga familjeliv och arbetsplats, ringa hotfulla samtal. Det blir kostsamt att stå upp för personen.

Om de utpekade inte lyckas försvara sig genom att blockera attackerna eller på annat sätt få intresset hos trollfloden att avta, marginaliseras de eller tystnar helt.

Falsk debatt: Rörelsen skapar sina egna fakta och låser debatten genom att tvinga motståndarna att lägga all sin tid på att bemöta påhitt, rykten och irrelevanta frågor i stället för att diskutera sakfrågorna.

”Falska experter” använder titlar för att sprida konspirationsteorier eller andra felaktiga påståenden som gynnar den rasistiska rörelsen.

En ”uppförstorad minoritet” kan vara exempelvis en liten grupp forskare som egentligen har en väldigt liten betydelse och står för en teori som få håller med om, men som framställs som betydligt större och viktigare än vad den är.

Orimliga krav på motdebattörens bevisning och förflyttade målstolpar för diskussionen tvingar välmenande motdebattörer att lägga mycket tid på att bemöta påståenden eller försvara sina påståenden in absurdum.

Genom ”cherry picking” plockas relevanta data ut som passar den egna världsbilden. Allt som motsäger bilden ignoreras.

Invändningar med teknikaliteter eller halv-sanningar. Exempel:

- ”Varför ljuger du? Det var inte järnrör, det var aluminiumrör.”
- ”Islam är ingen ras så det är inte rasism att hata muslimer.”

Spridande av:

- konspirationsteorier
- överdrivna förenklingar av komplicerade frågor
- medvetna feltolkningar
- ad hominem-argument, alltså att fokusera på den person han eller hon debatterar med, bland annat meningsmotståndarens karaktär, förmåga eller avsikter i stället för själva sakfrågan

- falska dikotomier (antingen X eller Y), falska ekvivalenser (A är detsamma som B), falska analogier (A är som B)
- förenklade påståenden om orsak och verkan
- slippery slope-argument (något som sker i dag påstås få negativa konsekvenser längre fram)
- konstruerade tvetydigheter (genom att inte säga rakt ut vad man menar kan man komma undan kritik genom att påstå sig ha blivit avsiktligt feltolkad, varpå den som gjort tolkningen skuldbeläggs)
- dubbla måttstockar (små felsteg och otydligheter hos motståndarna upprepas och förstoras, medan den egna gruppens övertramp bedöms helt annorlunda).

Brutalisering: Erodera försöken till seriös debatt och normalisera hat.

Använd grovt språk som förskräcker och inte går att svara på i seriös debatt.

- ”Ditt vänsterblivna as!”
- ”Har du SD-tourettes?”
- ”Pissluder.”
- ”Åk hem till din hydda i Afrika och bli våldtagen!”

- Ifrågasätt humanistiska värden och anklaga motståndare för att ”godhetssignalera”.
- Håna motståndare som råkar ut för olyckor, mår dåligt eller har ett normbrytande utseende eller sexualitet.
- Håna andra för att vara känsliga ”snöflingor” när de kräver att du ska debattera anständigt.

Whataboutism och tvärtomspråk: Byt ämne, gå aldrig på defensiven, skapa påhittade debatter. Whataboutism, exempel:

- ”Säger du att SD var nazister 1980? Men kolla S skullmätningar 1920 ...”
- ”Visst, muslimer blev mördade i Srebrenica. Men kolla hur kristna behandlas i Mellanöstern.”
- ”Varför talar ni aldrig om rasismen i västern?”
- ”Det är säkert att utvisa folk till Afghanistan, men det råder inbördeskrig i Sverige.”
- ”Nu när det är krig i Afghanistan borde ju afghanerna åka hem och strida för sitt land. Fega uslingar!”

Skapa halmgubbar, dvs. anklaga din motståndare för att tycka saker de egentligen inte tycker.

Exempel:

- ”Så du är feminist? Varför hatar du män?”
- ”Varför kallar du halva svenska folket för rasister?”
- ”Ni vill importera våldtäktsmän och islamister!”

Tvärtomspråk, vrid diskussionen till något som inte meningsfullt går att bemöta. Exempel:

- ”Det är antirasister som är de egentliga rasisterna.”
- ”Mitt tonläge är helt normalt. Det är du som sprider hat genom att kritisera oss.”

BILAGA 2:

CIVILSAMHÄLLETS ANTIRASISTISKA NÄTVERKS DEFINITION AV RASISM

Den här arbetsdefinitionen är framtagen under ett två år långt projekt med arbetsgrupper, workshops och en lång rad sakkunniga från civilsamhälle och akademi med expertis på rasism som drabbar olika grupper. Den är tänkt att vara ett stöd för personer och organisationer som arbetar mot rasism. Den är inte juridisk och inte heltäckande men syftar till att underlätta arbetet för att rasismen ska minska i samhället och världen i stort, såväl som inom våra organisationer och hos oss själva som individer. Den rasdiskriminering som blir konsekvensen av rasistiska idéer och strukturer är absolut förbjuden i internationell rätt, men det krävs mycket mer än lag för att på allvar göra upp med rasismen.

HUR GÅR RASISM TILL?

Rasism delar in människor i olika ”sorter” eller ”raser” som tillskrivs olika nedärvda eller inneboende egenskaper. Ordet ras kan bytas ut mot bland annat kultur, etnicitet, folk eller religion men ändå fylla samma funktion.

Rasism rangordnar de olika ”sorterna” på en skala mellan mer och mindre värdefulla.

Rasism hävdar att ordningen som skapats är ”naturlig”.

De som utpekats som sämre, utifrån den ”sort” som de uppfattas tillhöra, utsätts för misstankar, ifrågasättanden, förtryck, diskriminering, exkludering, hån, hat, hot och våld.

Institutionell eller strukturell rasism reproduceras genom kulturen i samhällen och i organisationer; bilder, ord, regelverk och normer utan att det finns någon enskild avsändare.

Rasism kan vara en uttalad och medveten ideologi, men den kan också vara outtalad eller omedveten.

VILKA KONSEKVENSER FÅR RASISM?

Rasism formar och förändrar det sociala livet mellan människor genom att dela upp och rangordna. Rasism skapar en ojämlik fördelning av status, privilegier, resurser, rättigheter och möjligheter för människor utifrån den ”sort” de sägs tillhöra. Rasism upprättar och bevarar denna

ojämlikhet på individ-, grupp- och samhällsnivå. Genom rasism kan vissa grupper ta sig makt eller behålla makt på andras bekostnad.

HUR VILL VI MOTVERKA RASISMEN?

För att motverka rasismen räcker det inte att avstå från att agera rasistiskt, vi måste vara aktivt antirasistiska.

Vi vill synliggöra, erkänna och protestera mot rasism, eftersom vi ser de orättvisor som beror på rasism som onaturliga och orimliga.

Vi är övertygade om att ingen är immun mot att tänka och handla rasistiskt och om att alla kan lära sig att förstå och motverka rasism.

BIOLOGISK RASISM OCH KULTURRASISM

Forskningen visar att rasism är dynamiskt och föränderligt i tid och rum. Rasism är inget abstrakt problem, utan har en konkret inverkan på historien, samhället och människan. Rasism kan också anpassas efter lokala kontexter. Därför måste varje form av rasism hanteras på sina egna villkor. Varje form av rasism har specifika, historiskt formade stereotyper, attityder, strukturer och former av förtryck. Kulturrasism fungerar exempelvis inte likadant som biologisk rasism, men är likafullt rasism. De rasistiska uttrycken förändras också över tid och det är viktigt att se och följa rasismens utveckling. Olika

rasistiska idéer existerar parallellt och oberoende av varandra. Personer och organisationer kan till exempel ta avstånd från en sorts rasism och samtidigt tänka och handla rasistiskt enligt en annan sorts rasism.

BIOLOGISK RASISM

Biologisk rasism utgår från att det skulle finnas olika biologiskt grundade mänskliga "raser" och att de som hör till en "ras" är på ett visst sätt eller kan vissa saker. Det kan exempelvis handla om att personlighetsdrag, intellekt, moral och kulturella beteenden ses som biologiskt ärftliga. Ofta medför detta att "raser" kan rankas som medfött överlägsna eller underlägsna andra. Med denna tro som utgångspunkt kan skillnaderna mellan mänskliga "raser" användas för att rättfärdiga diskriminering, förtryck och brott mot mänskligheten. Rasism som maktordning kan spåras tillbaka till 1400- och 1500-talet. De första rasismerna legitimerades genom teologi, sedan filologi och juridik. Biologiseringen av rasbegreppet var ett sent inslag i rasismens historia och slog igenom på slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Modern rasism i västvärlden innebär en hierarki av människor som rasifieras olika, där de som rasifieras som vita värderas högst. Den biologiska rasteorin lever kvar som föreställning och strukturer, även om

den successivt fasats ut som både vetenskapligt och etiskt ohållbar efter andra världskriget. Rasismens idé om nedärvd skillnad mellan olika slags människor kom därefter att färdas i andra begrepp, som ”kultur”, ”ethnicitet” och ”religion”.

KULTURRASISM

Kulturrasism har till stor del ersatt biologisk rasism. Kulturrasism kan också användas som omskrivning av biologisk rasism för att argumentera för att olika rasistiska företeelser och attityder inte är rasism då de drabbade ”inte är en ras”. Biologiskt finns inte raser, men på grund av rasism har ras blivit en social konstruktion som får verklig påverkan på människors livschanser.

Kulturrasism är att göra en kultur eller religion till något som får samma funktion som att tala om raser: väl avgränsade enheter med skilda inneboende essenser. Kultur eller religion anses, likt ras, prägla de människor som associeras dit och avgör deras sätt att vara i världen. Alltså att kultur eller religion är det viktigaste för att tala om vilken sorts människa vi har framför oss. Att koppla en person eller grupp till en viss kultur eller religion på ett sådant sätt att de inte längre uppfattas som självständiga, utan i stället är passiva utövare och förmedlare av den, är kulturrasism.

Kulturrasism kan också innebära att förenkla kulturella eller religiösa uttryck, påstå att dessa uttryck är nödvändiga, inneboende delar av kulturen eller religionen, och göra dem till anklagelseakter mot kulturen eller religionen – och därmed mot alla som omfattas eller kan antas omfattas av denna identitet – som helhet.

Civilsamhällets antirasistiska nätverk, september 2021.

NOTER

1 Se exempelvis Karsten Müller och Carlos Schwarz vetenskapliga artikel "From Hashtag to Hate Crime: Twitter and Anti-Minority Sentiment" (2018). (Müller & Schwarz, 2018)

2 Många av de inrapporterade incidenterna har en koppling till extremistiska muslimer, vilket ibland tas till intäkt för att den stora antisemitismen är ett "importerat" problem. Men det är inte så enkelt. Olika hatgrupper kan egga på varandra och ge varandra en ökad upplevelse av legitimitet. Därtill kan det finnas en tendens i media att överrapportera muslimsk antisemitism, enligt historikern Juliane Wetzel i en intervju publicerad i Svenska kommittén mot antisemitisms nyhetsbrev 11 juni 2019. Även Mirjam Katzin, Malmö stads samordnare i frågor om antisemitism, konstaterar att problemet har många bottnar i rapporten *Skolgårdsrasism, konspirationsteorier och utanförskap* (2021). (Katzin, 2021)

3 European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) (2018). *Experiences and perceptions of antisemitism, Second survey on discrimination and hate crime against Jews in the EU*. (European Union Agency for Fundamental Rights, 2018)

4 Gardell, Mattias (2018). *Moskéers och muslimska församlingars utsatthet och säkerhet i Sverige 2018*, CEMFOR. (Gardell, 2018)

5 Se exempelvis Länsstyrelsen Stockholm (2018). *Antisvart rasism och diskriminering på arbetsmarknaden* (2018:21). (Wolgast et al., 2018)

6 Göteborgs universitet (2016). *Hot och hat mot journalister* 2016. Se även Brottsoffermyndigheten (2021). *Näthat och själv censur – det nya normala?* (Brottsoffermyndigheten, 2021; Journalistpanelen, 2021)

7 Se exempelvis Moa Bladini, lektor i straffrätt, i NIKK-rapporten *Hat och hot på nätet* (2017): ”Näthat har blivit en del av människors vardag. Det är så omfattande att det hotar demokratin genom att vissa röster i det offentliga rummet riskerar att tystna av rädsla för det hat och hot som kan följa om en skriver en artikel om vissa ämnen, om en lägger upp en bild eller delar en film för att synliggöra ett samhällsproblem.” (Bladini, 2017)

8 Se ex. *Hatets anatomi, en undersökning*

om hat och hot mot journalister i Sverige (Tidningsutgivarna, 2018). De som främst drabbas och känner press att bli tysta är de som uttrycker sig i offentligheten om antirasism och försvarar asylrätt, jämställdhet och hbtq-frågor. (Kaati & Olsson, 2018)

9 Yaleprofessorn i filosofi Jason Stanley har i den uppmärksammade boken *Fascismens metoder – att skilja ”dom” från ”oss”* (2019) beskrivit ett antal metoder och tankefigurer varigenom de attityder som kännetecknar den nya auktoritära rörelsen kan komma till uttryck. Den tjänar som utmärkt vidare läsning till den här boken. (Stanley, 2019)

10 Se Benjamin Carter Hetts bok *The Death of Democracy* (2018) för en närmare genomgång av hur den politiska diskussionen tömdes på innehåll, samtidigt som ett starkt politikerförakt gjorde att nazisterna ofta uppfattades som förvisso tölpaktiga, men inte för den sakens skull värre än etablissemangen. Detta blev särskilt påtagligt efter Heinrich Brüning's svältbudgetar, då politiskt ”ansvarstagande” kom att ses som synonymt med att suga ut folket. (Hett, 2018)

11 Kershaw, Ian (2008) *Hitler, the Germans and the final solution*. (Kershaw, 2008)

12 Finnsiö, Morgan (2019) ”Myten om det stora utbytet”. *EXPO*, 15 mars. (Finnsiö, 2019)

13 Idéhistorikern Andreas Önnfors gör en djupare analys av teorins beståndsdelar, visar hur den pekat ut specifika aktörer i Sverige och beskriver den som en simultan upplevelse av inre sönderfall och yttre angrepp. Se Önnfors, Andreas (2021) *Vår bild av Europa präglas av konspirationsteorier*. (LinkedIn den 21 april 2021). (Önnfors, 2021) (Önnfors & Krouwel, 2021)

14 Det innebär inte att antisemitismen inte existerar. Den kan tvärtom snabbt aktiveras. Stéphane Bruchfeld, en av de ledande experterna på Förintelseförnekelse, menar att det antisemitiska idéarvet i allra högsta grad lever vidare i konspirationsteorins kärna. Se Stéphane Bruchfeld (2019) *"Jews will not replace us!" En antisemitisk konspirationsteori med rötter i den tyska nationalsocialismen*. SKMA. (Bruchfeld, 2019)

15 Begreppen som beskriver ett hemlighetsfullt, smygande jihad eller sharia diskuteras ingående av Nathan Lean i boken *The Islamophobia Industry* (2017). De omnämns även av Gellert Tamas i *Det svenska hatet* (2017). (N. Lean, 2017) (N. C. Lean, 2017; Tamas, 2017)

16 Professorn i sociologi Bob Altemeyer har forskat på "det auktoritära sinnelaget" i 40 år och har skrivit en populariserad genomgång

- av sin forskning i boken *The Authoritarians* (2005). En viktig insikt är att auktoritära i större utsträckning än andra tenderar att ogiltigförklara åsikter som inte stämmer med den egna världsbilden. (Altemeyer, 2005)
- 17 Professor emeritus i sociologi Göran Dahl beskriver auktoritär antiintellektualism i *Folk och identitet* (2018). (Dahl, 2018)
- 18 Se *Internet är trasigt* (2018) av Martin Gelin och Karin Pettersson för en noggrann genomgång av hur algoritmer samspelar med och premierar auktoritärt och extremistiskt innehåll i sociala medier. (Gelin & Pettersson, 2018)
- 19 Beijmo, Mattias (2022) "Svenska valrörelsen manipuleras på Twitter". *Aftonbladet*, 31 augusti. (Beijmo, 2022)
- 20 Peter Pomerantsevs bok *Ingenting är sant och allting är möjligt* (2016) skildrar hur modern propaganda i Putins Ryssland fungerar genom att få de som utsätts att sluta tro på någonting alls. Det kan liknas vid att sänka det intellektuella "immunförsvaret". I boken skildras hur man får befolkningen att tro att alla nyheter är propaganda. Därmed så är plötsligt propaganda från utrikeskontrollerade statliga medier eller besynnerliga tirader från anonyma konton på Twitter lika mycket värda som verklig undersökande journalistik.

Allt blir en fråga om tycke och smak, inte om fakta. (Pomerantsev, 2016)

21 Bob Altemeyer beskriver i *The Authoritarians* (2005) att människor som får höga poäng på tester för auktoritär läggning tenderar att mobiliseras mycket lättare av budskap som väcker starka affekter. Samtidigt är de betydligt mer benägna än genomsnittet att tro att de i själva verket styrs av förnuftet.

22 "Globalister" används ofta som ett kodord för judar.

23 Begreppet "skäggbarn" har vuxit snabbt på nätet och analyseras som hatspråk i FOI-rapporten *Hatbudskap och våldsbejakande extremism i digitala miljöer* (2017). (Kaati, 2017)

24 Stiftelsen Expo beskriver upprepnings-taktiken i Daniel Vergaras artikel "Folkmord har blivit ett mantra" i tidskriften *Expo* den 3 maj 2019. Men den tas också upp av historikern Timothy Snyder i *Om tyranni* (2017). (Snyder, 2017; Vergara, 2019)

25 Eriksson, Hedvig (2015). "En myt att vuxna påstår sig vara barn". *SVT*, 18 december. (Eriksson, 2015)

26 Dessa sajter listas av FOI och SKR som motorer för hat och hot på nätet i rapporten *Digitalt hat – Hat och hot mot kommunpolitiker* (2018). (Kaati & Akrami, 2018)

27 Vikten av en yttre, tydligt definierad och hotande fiendegrupp att mobilisera mot för att radikalisering ska kunna äga rum illustreras i bland annat Clark McCauley och Sophia Moskalenkos vetenskapliga artikel "Mechanisms of political radicalization: Pathways toward terrorism" (2008). Se även den större rapporten *Våldsbejakande och antidemokratiska budskap på internet* (2014) av Statens medieråd. (McCauley & Moskalenko, 2008; Statens medieråd, 2014)

28 Se bland annat Cas Muddes böcker *Populism – a very short introduction* (2017) och *The Far Right Today* (2019). (Mudde, 2019; Mudde & Rovira, 2017)

29 Man har bland annat etablerat en offentlig karta som listar samtliga muslimska församlingar i landet. Kartan har väckt starka reaktioner från flera tunga människorättsorganisationer. Se Antonia Noori Farzans artikel "Muslim groups in Austria fear attacks after government publishes map of mosques" i *The Washington Post* den 29 maj 2021. (Farzan, 2021)

30 Cesari, Joselyne (2009). "The Securitization of Islam in Europe: The Changing Landscape of European Liberty and Security". Research Paper no. 15. *CEPS Challenge programme*. (Cesari, 2009)

31 Om detta rapporterar BBC den 28 juli 2015 i artikeln "Why did HSBC shut down bank accounts?" Även SR Konflikts avsnitt "De jagas för sina åsikter - även i Sverige" (26 mars 2021) beskriver denna tendens hos icke-demokratiska regimer att rida på rädslor för våldsbejakande extremism i väst för att manipulera till sig underrättelseuppgifter eller göra det omöjligt för dissidenter att verka i väst. (Konflikt, 2021; Osborne, 2015)

32 Se exempelvis historikern Benjamin Carter Hett, *The Death of Democracy* (2018), för en diskussion om hur det blir alltmer legitimt att komma med ogrundade påståenden om redan utsatta grupper i ett samhälle där vissa stereotyper väl har fått fäste. (Hett, 2018)

33 Axner, Marta. (2015). *Representationer, stereotyper och nyhetsvärdering: Rapport från mediananalys om representationer av muslimer i svenska nyheter*. Diskrimineringsombudsmannen. (Axner, 2015)

34 Mycket har skrivits om denna rapport, som när den kom utlöste en stor oro för en uppluckring av kunskapsstandarder om civilsamhället och ett sluttande plan för diskussionen om muslimer i Sverige. Se exempelvis Clive T. Adams och hans medförfattares debattartikel "Civilsamhället måltavla i hätsk och okunnig debatt" i *Dagens Nyheter* den 28

augusti 2018. Se även Ackfelt, Anders, med flera (2017) "Undermålig forskning i svensk myndighetsrapport" på bloggen *Religionsvetenskapliga kommentarer*. (Ackfeldt mfl, 2017; Adams, 2018)

35 Fastän det förstås aldrig är uteslutet att det kan finnas hemliga nätverk i alla nivåer av samhället, spelar idén om just hemliga muslimska nätverk en plats i teorin om "det stora folkutbytet". Därför finns det ett utökat behov av att denna typ av påståenden beläggs särskilt väl. Den omnämnda rapporten citerar i stället välkänt islamofoba källor såsom Gatestone institute. Rapportens författare fick detta till trots förnyade uppdrag av MSB att skriva ytterligare två rapporter på samma tema (2018, 2019). (Carlbom, 2018, 2019; Norell et al., 2017)

36 "Gaslighting" är en term som används i psykologin: en typ av psykologiska övergrepp som syftar till att få offren att verka eller känna sig "galna" och skapa en surrealistisk interpersonell miljö där offret upplever att hen inte längre kan lita på sina egna sinnen.

37 Frantz Fanon har förklarat detta redan på 50-talet i *Black Skin, White Masks* (1952) och menar att det handlar om "projicering", att man bryter ut de sidor av sig själv man inte vill kännas vid, och projicerar det på en

syndabock. (Fanon, 2008 [1952])

38 Stanley, Jason. (2019). *Fascismens metoder – att skilja ”dom” från ”oss”*.

39 Stanley, Jason. (2019). *Fascismens metoder – att skilja ”dom” från ”oss”*.

40 Trumpadministrationen gjorde under hela sin tid vid makten ständiga utspel som förknippade invandring från Sydamerika med kriminalitet (Stanley 2019). Administrationen satte till och med in antiterror-team för att förhöra asylrättsjurister vid gränsen till Mexiko. (Se Dara Linds artikel ”Documents Show Trump Officials Used Secret Terrorism Unit to Question Lawyers at the Border” i *ProPublica*, 14 maj 2021) Liknande politiska utspel görs i dag ständigt även i de nordiska länderna och Sverige, från partier över större delen av det politiska spektrumet. Av detta kan man dock inte dra slutsatsen att alla som gör denna sorts utspel är eller betraktar sig som en del av den auktoritära rörelsen. (Lind, 2021)

41 MC-gäng är den i särklass största organiserade kriminella grupperingen i Sverige i dag enligt IFFS rapport *Våldsbejakande extremism och organiserad brottslighet i Sverige* (2018). (Rostami et al., 2018)

42 Det finns en liten överrepresentation av utrikes födda i gruppen som är misstänkt för

brott, konstaterar Brå. Denna överrepresentation krymper snabbt när man rensar data för demografiska faktorer såsom kön, ålder, inkomst, bostadsområde etc. Se Brå (2021) *Misstänkta för brott bland personer med inrikes respektive utrikes bakgrund* (2021:9). (Brå, 2021)

43 Stanley, Jason. (2019). *Fascismens metoder – att skilja ”dom” från ”oss”*. (Stanley, 2021).

44 Rapporten *Smearing Sweden* (Pomerantsev, Applebaum et al.) finansierades av MSB och kom ut i oktober 2018, kort efter valrörelsen. Den beskriver två olika myter som spreds om Sverige under valrörelsen: dels panikretorik om laglöshet, dels omfattande påståenden om valfusk. Båda myter tjänar till att delegitimera och angripa tilltron till samhällets demokratiska institutioner. (Colliver et al., 2018)

45 Se ex. juridikprofessorn och antiterrorexperter Amos N. Guioras vetenskapliga artikel ”Due Process and Counterterrorism” (2012). (Guiora)

46 Diaz, Adolfo. (2021) ”M-politikern: Använd terrorlagar mot klimataktivisterna.” *ETC*, 9 november. (Diaz, 2021)

47 New York Times (2021) ”Texas abortion law facts”, 1 september. (New York Times, 2021)

48 Sexuality Policy Watch (2018) "Judith Butler attacked in Brazil: a briefing", 11 januari. (Sexuality Policy Watch, 2018)

49 Magnus Linton är en mycket kunnig journalist som har täckt dessa frågor i många år, se ex. hans artikel "Hotet från 'genusideologin' bär fram makthavare världen över" i *Dagens Nyheter* 23 juni 2019. Se även David Matthews artikel "Gender studies under attack from the new right" i *Times Higher Education* den 11 maj 2017. (Linton, 2019; Matthews, 2017)

50 Genusvetenskapliga institutionen, Lunds universitet (2019) *Intervju: Hat och hot tillhör vardagen för en genusforskare*. (Loftrup, 2019)

51 För mer genomgående beskrivning av kulturmarxism, se ex Bill Berkowitz artikel "Cultural Marxism" catching on" i *The Intelligence Report* den 15 augusti 2003. (Berkowitz, 2003)

52 Konstkritikern Mårten Arndtzén menar att ordet "miskonst" kommit att bli ett politiskt slagträ, ett "praktiskt skällsord" för olika reaktionära krafter som tillgriper ordet som slagträ för att slå mot många olika typer av konst som man ogillar. Se Anders Svenssons inlägg "Veckans nyord: miskonst" i *Språktidningen* den 30 september 2019. (Svensson, 2019)

- 53 Karlsson, Ulrika. & Hultman, Alexander. (2019) "Majblommans affisch sålde slut direkt". *Göteborgs-Posten*, 25 januari. (Karlsson & Hultman, 2019)
- 54 Samtal med tjänstemän på Konstfrämjandet den 24 augusti 2021. (Irving, 2021)
- 55 I rapporten *Hotad kultur* (2016) skriver Myndigheten för kulturanalys att de i särklass vanligaste motiven för hot och trakasserier mot konstnärer var missnöje med konstnärrens åsikter. Högerextrema pekats ut som de absolut vanligaste förövarna. (Myndigheten för kulturanalys, 2016).
- 56 Se *Bibeltolknings bakgator* (2006) av Jesper Svartvik för en fördjupande diskussion om den ständiga politiska betydelse teologin har haft, för exempelvis legitimering av homofobi och antisemitism, och även slaveri. (Svartvik, 2006)
- 57 Incelrörelsen i Sverige har bevakats ingående av exempelvis Andreas Gustavsson, ETC, bl.a. i ljudboken *De nya radikala: Den svenska incelrörelsen* (2019)
- 58 Dale, Daniel. (2021) "Anatomy of a lie: How the myth that Antifa stormed the Capitol became a widespread belief among Republicans". *CNN Politics*, 2 mars. (Dale, 2021)
- 59 En intressant studie i amerikansk

kontext förklarar detta med att många vita uppfattar rasism som ett nollsummespel: Om fler minoriteter får delta på lika villkor i samhället innebär det att vita förlorar status och livsmöjligheter. Detta uppfattas som ett materiellt och kulturellt hot som är i paritet med den rasism som icke vita utsätts för. Se Michael I. Norton och Samuel R. Sommers vetenskapliga artikel "Whites See Racism as a Zero-Sum Game That They Are Now Losing" (2011) publicerad i *Perspectives on Psychological Science*. (Norton & Sommers, 2011)

60 Tillsammans med julen beskrivs också luciatraditionen som hotad. Exemplet är för många för att lista, men exv. väckte Åhléns skyltning med en liten svart pojke som lucia mycket uppretade reaktioner från den reaktionära rörelsen i december år 2016.

61 Beslutet uppmärksammades av en känd rasistisk hatsajt med formuleringar om "omvänd rasism". Detta ledde till en hatstorm mot det aktuella kommunalrådet. Se Micke Nybergs artikel "Hatstorm mot kommunalråd efter beslut om förtur för nyanlända" i *SVT* 16 augusti 2017. (Nyberg, 2017)

62 Frick, Chang. (2020) "Hata och hota journalister på rätt sätt – så gör du". *Nyheter idag*, 21 september. (Frick, 2020)

63 Den auktoritära rörelsen verkar mycket

känslig för att förlora sina plattformar. De försvaras typiskt med näbbar och klor, även om det kan röra sig om mycket marginella fall, som när en barnbokhandel i Uppsala slutade att sälja den profilerade radikala författaren Katerina Janouchs böcker. Se Albin Wiman och Göran Sterners artikel "Efter grova hoten – utredning läggs ner" i *Enköpings-Posten* 19 januari 2017. (Wiman & Sterner, 2017)

64 Detta är dock inte en strategi som är unik för den auktoritära och reaktionära rörelsen, utan följer en tendens hos nätmobbar i stort. Den går ofta under sitt engelska begrepp "cancel culture" och drabbar offentliga personer på alla segment av den politiska skalan. Däremot har den auktoritära rörelsen ett övertag i och med att den mobiliserar många, har ett större konkret våldskapital än andra grupper och även står för ett råare språkbruk online.

65 Ett led i kampen för att äga arenorna är att tvinga bort granskande initiativ som försöker skapa större transparens omkring den reaktionära och auktoritära rörelsens sajter. Så stängdes till exempel Sajt-kollen ner efter bara några veckor för att situationen blev ohållbar. Se Dante Thomsens artikel "Sajt-koll stängs ned efter hot: 'Någon har försökt kartlägga min familj'" i *Dagens Media* den 26

- februari 2015. (Thomsen, 2015)
- 66 Se ex. Internetstiftelsens årliga rapport *Svenskarna och internet*, från 2018. (Internetstiftelsen, 2018)
- 67 Kvinnor rapporterar i betydligt större utsträckning (73 %) än män (57 %) att de undviker att ta ställning i olika samhällsfrågor på nätet av oro för att utsättas för näthat, enligt rapporten *Näthat i Sverige* (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) 2021). (MUCF mfl, 2021)
- 68 MUCF (2021) *Näthat i Sverige*. (MUCF mfl, 2021)
- 69 Civil Rights Defenders rapport *När samhället tystnar* (2019) innehåller en rad djupintervjuer med opinionsbildare i civilsamhället, och når samma slutsats. (CRD, 2019)
- 70 Kazmierska, Natalia. & Svensson, Olof. (2019) "Vanligt folk tar över nazisternas språkbruk". *Aftonbladet*, 30 mars. (Kazmierska & Svensson, 2019)
- 71 Se även Tidningsutgivarnas (TU) rapport *Hot och hat – så påverkas medierna* (2016). (TU, 2016)
- 72 Se bl.a. hänvisningar till rapporterna från LSU, CRD, TU och FOI. Risken för att demoniseras och isoleras har blivit vardag för många som verkar i mer synliga roller i och utanför civilsamhället. (LSU, 2020)

- 73 Civil Rights Defenders (2019) *När samhället tystnar*. (CRD, 2019)
- 74 Oxblod, Aino. (2021) "Henrik Schyffert: Därför slutade jag diskutera invandring och feminism". *Femina*, 3 mars. (Oxblod, 2021)
- 75 FOI:s rapport *Digitala slagfält* (2019) går igenom hur radikaliserings äger rum i olika forum online. (Kaati et al., 2019)
- 76 En av de mer genomgående svenska granskningarna av högerradikaliserings återfinns i Gardell och Löow, *Den ensamme terroristen?* (2017). För ytterligare läsning på temat, se Bjurwald, *Skrivbordskrigarna* (2013) Tamas, *Det svenska hatet* (2016) och Lundberg, *Sverigevänner* (2019). (Bjurwald, 2013; Gardell et al., 2017; Lundberg, 2019; Tamas, 2016)
- 77 Mosbergen, Dominique (2018) "Tree Of Life Rabi Says 'Hate Speech' Fueled By Politicians Led To Synagogue Massacre". *Huffington Post*, 4 november. (Mosbergen, 2018)
- 78 Cortellessa, Eric (2018) "J Street poll: 72% of US Jews find Trump partly to blame for Pittsburgh shooting". *The Times of Israel*, 7 november. (Cortellessa, 2018)
- 79 Civil Rights Defenders (2019) *När samhället tystnar*. (CRD, 2019)
- 80 Båda forskarna intervjuas i DN om nät-hatet (Se Hans Arbmans artikel "Fåtal perso-

ner står för en stor del av näthatet” i *Dagens Nyheter* den 9 juni 2020) och har även skrivit rapporten *Ansiktet bakom hatet* (TU, 2019) som beskriver vilka det är som hatar online i Sverige i dag. (Arbman, 2019, 2020)

81 Altemeyer, Bob (2005) *The Authoritarians*. (Altemeyer, 2005)

82 Gardell, Mattias (2018). *Moskéers och muslimska församlingars utsatthet och säkerhet i Sverige 2018*, CEMFOR. (Gardell, 2018)

83 Nationellt centrum för terrorhotbedömning beskriver i sin bedömning för 2021 att extremhögern, jämte hotet från våldsbejakande islamister, är det största hotet mot svensk säkerhet i dag. Onlinemiljön beskrivs som nyckeln till radikalisering. Se NCT (2021) *Helårsbedömning 2021*. (NCT, 2021)

84 Se Mattias Gardell och Heléne Lööw *Den ensamme terroristen?* (2017) som går igenom tankarna hos flera som dömts för bl.a. anlagda bränder på flyktingförläggningar.

85 International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA) (2020) *Populist government and democracy: An impact assessment using the Global State of Democracy Indices*. (IDEA, 2020)

86 Statsvetaren Henrik Ekengren Oscarsson populariserade GAL–TAN i Sverige och redogör för den i korthet här: ”Hur endi-

mensionellt är det svenska partisystemet?”.
Publicerad på bloggen ekengrenoscarsson.
com (2015), (Ekengren Oscarsson, 2015)

KÄLLFÖRTECKNING

- Ackfeldt mfl, Anders. (2017). *Undermålig forskning i svensk myndighetsrapport*.
<https://religionsvetenskapligakommentarer.blogspot.com/2017/03/debatt-undermalig-forskning-i-svensk.html>
- Adams, Clive T. mfl. (2018). Civilsamhället måltavla i hätsk och okunnig debatt *Dagens Nyheter*.
- Altemeyer, Bob. (2005). *The authoritarians*. B. Altemeyer Winnipeg.
- Arbman, Hans. (2019). Ansiktet bakom hatet *TU*.
- Arbman, Hans. (2020). Fåtal personer står för en stor del av näthatet *Dagens Nyheter*.
- Axner, Marta. (2015). *Representationer, stereotyper och nyhetsvärdering: Rapport från medieanalys om representationer av muslimer i svenska nyheter*.
- Beijmo, Mattias (2022). Svenska valrörelsen manipuleras på Twitter *Aftonbladet*.
<https://www.aftonbladet.se/kultur/a/>

- OrRV53/mattias-beijmo-om-manipulationer-av-svensk-valrorelse
- Berkowitz, Bill. (2003). Cultural Marxism' catching on *The Intelligence Report*.
- Bjurwald, Lisa. (2013). *Skrivbordskri-garna*. Natur & Kultur.
- Bladini, Moa. (2017). Hat och hot på nätet *Nordisk information för kunskap om kön*. <https://nikk.no/publikationer/hat-och-hot-pa-natet/>
- Brottsoffermyndigheten. (2021). Näthat och själv censur – det nya normala? https://www.brottsoffermyndigheten.se/media/11whd00t/kortrapport_nathat-och-sjalvcensur.pdf
- Bruchfeld, Stéphane. (2019). "Jews will not replace us!" En antisemitisk konspirationsteori med rötter i den tyska nationalsocialismen. <https://skma.se/2019/06/stephane-bruchfeld-jews-will-not-replace-us-en-antisemitisk-konspirationsteori-med-rotter-i-den-tyska-nationalsocialismen/>
- Brå. (2021). Misstänkta för brott bland personer med inrikes respektive utrikes bakgrund *Rapport 2021:9*. <https://bra.se/publikationer/arkiv/publikationer/2021-08-25-misstankta-for-brott-bland-personer--med-inrikes->

- respektive-utrikes-bakgrund.html
- Carlbom, Aje. (2018). *Islamisk aktivism i en mångkulturell kontext - ideologisk kontinuitet eller förändring?*
- Carlbom, Aje. (2019). "Samhället måste öppna sig för mångfalden." Mångfaldspolicyn som politisk möjlighet till islamisk aktivism. *Myndigheten för samhällsskydd och beredskap*.
- Cesari, Jocelyne. (2010). The Securitization of Islam in Europe: The Changing Landscape of European Liberty and Security. Research Paper no. 15.
- Colliver, Chloe, Pomerantsev, Peter, Applebaum, Anne, & Birdwell, Jonathan. (2018). Smearing Sweden: International influence campaigns in the 2018 Swedish election *LSE Institute of Global Affairs*. Retrieved April, 14, 2020.
- Cortellessa, Eric. (2018). J Street poll: 72% of US Jews find Trump partly to blame for Pittsburgh shooting. <https://www.timesofisrael.com/new-poll-72-of-us-jews-find-trump-responsible-for-pittsburgh-shooting/>
- CRD. (2019). *När samhället tystnar. En rapport om hot och hat mot oberoende opinionsbildare i det svenska samhället*. <https://crd.org/wp-con->

- tent/uploads/2019/05/N%C3%A4r-sam-
h%C3%A4llet-tystnar-webbsidor.pdf
- Dahl, Göran. (2018). *Folk och Identitet: Identitatismen och dess källor*. Bokförlaget Korpen.
- Dale, Daniel. (2021). Anatomy of a lie: How the myth that Antifa stormed the Capitol became a widespread belief among Republicans *CNN*. <https://edition.cnn.com/2021/03/02/politics/fact-check-antifa-capitol-lie-republicans-polls/index.html>
- Diaz, Adolfo. (2021). M-politikern: Använd terrorlagar mot klimataktivisterna *Dagens ETC*. <https://www.etc.se/inrikes/m-politikern-anvand-terrorlagar-mot-klimataktivisterna>
- Ekengren Oscarsson, Henrik (2015). Hur endimensionellt är det svenska partisystemet. <https://ekengrenoscarsson.com/2015/01/24/hur-endimensionellt-ar-det-svenska-partisystemet/>
- Eriksson, Hedvig. (2015). En myt att vuxna påstår sig vara barn *SVT*.
- European Union Agency for Fundamental Rights. (2018). Experiences and perceptions of antisemitism: Second survey on discrimination and hate crime against Jews in the EU.
- Fanon, Frantz. (2008 [1954]). *Black skin, white masks*. Grove press.
- Farzan, Antonia Noori. (2021). Muslim groups in Austria fear attacks after government publish-

- es map of mosques *Washington Post*, 29.
- Finnsiö, Morgan. (2019). Myten om det stora utbytet *EXPO*. <https://expo.se/myten-om-det-stora-utbytet>
- Frick, Chang. (2020). Hata och hota journalister på rätt sätt - så gör du *Nyheter Idag*.
- Gardell, Mattias. (2018). *Moskéers och muslimska församlingars utsatthet och säkerhet i Sverige*. <http://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1253805/FULLTEXT01.pdf>
- Gardell, Mattias, Löow, Heléne, & Dahlberg-Grundberg, Michael. (2017). *Den ensamme terroristen?: Om lone wolves, näthat och brinnande flyktingförläggningar*. Ordfront förlag.
- Gelin, Martin, & Pettersson, Karin. (2018). *Internet är trasigt*. Natur & Kultur.
- Guiora, Amos N. 'Due Process and Counterterrorism' (2012) *Emory International Law Review*, 26, 163.
- Gustavsson, Andreas. (2019). *De nya radikala: Den svenska in-celrörelsen*. Leopard förlag.
- Hett, Benjamin Carter. (2018). *The death of democracy: Hitler's rise to power and the downfall of the Weimar Republic*. Henry Holt and Company.
- IDEA. (2020). Populist government and de-

- mocracy: An impact assessment using the Global State of Democracy Indices *the International Institute for Democracy and Electoral Assistance* <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/populist-government-and-democracy-impact-assessment-using-gsod-indices.pdf>
- Internetstiftelsen. (2018). Svenskarna och internet 2018. En årlig studie om svenska folkets internetvanor. <https://svenskarnaochinternet.se/rapporter/svenskarna-och-internet-2018/>
- Irving, Mattias. (2021, 24 augusti). *Samtal* [Interview].
- Journalistpanelen. (2021). Hot och hat mot journalister 2016 *Göteborgs universitet*. <https://www.gu.se/forskning/hot-och-hat-mot-journalister-2016>
- Kaati, Lisa. (2017). Hatbudskap och våldsbejakande extremism i digitala miljöer.
- Kaati, Lisa, & Akrami, Nazar. (2018). *Digitalt hat. Hat och hot mot kommunalpolitiker*. <https://www.foi.se/download/18.3b9d-745f1683075a7f639c/1547630458071/Digitalt-hat-och-hot-mot-kommunalpolitiker.pdf>
- Kaati, Lisa, Cohen, Katie Asplund, Akrami, Nazar, Shrestha, Amendra, Fernquist, Johan, Pelzer, Björn, Welander, Frej, & Isbis-

- ter, Tim. (2019). Digitalt slagfält *FOI-R--4813--SE*. <https://www.foi.se/rapportsammanfattning?reportNo=FOI-R--4813--SE>
- Kaati, Lisa, & Olsson, Fredrik. (2018). *Hatets anatomi. En undersökning om hat och hot mot journalister i Sverige*. https://tu.se/wp-content/uploads/2018/06/Hat_och_hot_webb.pdf
- Karlsson, Ulrika, & Hultman, Alexander. (2019). Majblommans affisch sålde slut direkt. <https://www.gp.se/nyheter/sverige/majblommans-affisch-s%C3%A5lde-slut-direkt-1.12742947>
- Katzin, Mirjam. (2021). Skolgårdsrasism, konspirationsteorier och utanförskap *Malmö stad*. <https://malmo.se/download/18.4f363e7d-1766a784af11a96d/1613644369102/>
- Kazmierska, Natalia, & Svensson, Olof. (2019). Vanligt folk tar över nazisternas språkbruk *Aftonbladet*. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/21L0jr/vanligt-folk-tar-over-nazisternas-sprakbruk>
- Kershaw, Ian. (2008). *Hitler, the Germans, and the final solution*. Yale University Press.
- Konflikt. (2021). De jagas för sina åsikter – även i Sverige *Sveriges Radio*. <https://sverigesradio.se/avsnitt/1693075>
- Lean, Nathan. (2017). *Islamophobia Industry*:

- How the Right Manufactures Hatred of Muslims*. Lightning Source Inc.(Tier 3).
- Lean, Nathan C. (2017). Mainstreaming Anti-Muslim Prejudice: The Rise of the Islamophobia Industry in American Electoral Politics *What Is Islamophobia?: Racism, Social Movements and the State*, 123-136.
- Lind, Dara. (2021). Documents Show Trump Officials Used Secret Terrorism Unit to Question Lawyers at the Border *ProPublica*. <https://www.propublica.org/article/documents-show-trump-officials-used-secret-terrorism-unit-to-question-lawyers-at-the-border>
- Linton, Magnus. (2019). Hotet från "genusideologin" bär fram makthavare världen över <https://www.dn.se/kultur-noje/magnus-linton-hotet-fran-genusideologin-bar-fram-makthavare-varlden-over/>
- Loftrup, Jenny. (2019). Genusforskaren: Hat och hot tillhör vardagen för en genusforskare. <https://www.lu.se/artikel/genusforskaren-hat-och-hot-tillhor-vardagen>
- LSU. (2020). *Vi sluter oss inåt – En kartläggning av hat och hot mot Sveriges ungdomsrörelse*.
- Lundberg, Jonathan. (2019). *Sverigevänner: ett reportage om det*

- svenska nätkriget*. Piratförlaget.
- Matthews, David. (2017). Gender studies under attack from the new right *Times Higher Education*, 11.
- McCauley, Clark, & Moskalenko, Sophia. (2008). Mechanisms of political radicalization: Pathways toward terrorism *Terrorism and Political Violence*, 20(3), 415-433.
- Mosbergen, Dominique. (2018). Tree Of Life Rabi Says 'Hate Speech' Fueled By Politicians Led To Synagogue Massacre *Huffington Post*.
- MUCF mfl. (2021). Näthat i Sverige. <https://www.insightintelligence.se/nathat-i-sverige/nathat-i-sverige-2021/>
- Mudde, Cas. (2019). *The far right today*. John Wiley & Sons.
- Mudde, Cas, & Rovira, Cristóbal. (2017). *Populism: a Very Short Introduction*. Oxford University Press.
- Müller, Karsten, & Schwarz, Carlo. (2018). From hashtag to hate crime: Twitter and anti-minority sentiment.
- Myndigheten för kulturanalys. (2016). Hotad kultur? En undersökning om hot, trakasserier och våld mot konstnärer och författare i Sverige *Rapport 2016:3*. <https://kulturanalys.se/wp-content/>

- uploads/2020/09/Hotad-kultur.pdf
- NCT. (2021). Helårsbedömning *Nationellt centrum för terrorhotbedömning*.
- New York Times. (2021). Texas abortion law facts.
- Norell, Magnus, Carlbom, Aje, & Durrani, Pierre. (2017). *Muslimska brödrskapet i Sverige*.
- Norton, Michael I, & Sommers, Samuel R. (2011). Whites see racism as a zero-sum game that they are now losing *Perspectives on Psychological science*, 6(3), 215-218.
- Nyberg, Micke. (2017). Hatstorm mot kommunalråd efter beslut om förtur för nyanlända SVT. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/norrboten/hatstorm-mot-kommunalrad>
- Oborne, Peter. (2015). Why did HSBC shut down bank accounts? *BBC*. <https://www.bbc.com/news/magazine-33677946>
- Oxblod, Aino. (2021). Henrik Schyffert: Därför slutade jag diskutera invandring och feminism *Femina*. <https://www.femina.se/i-rampljuset/henrik-schyffert-darfor-slutade-jag-diskutera-invandring-och-feminism/7335907>
- Pomerantsev, Peter. (2016). *Ingenting är sant och allting är möjligt*. Ordfront Förlag.

- Rostami, Amir, Mondani, Hernan, Carlsson, Christoffer, Sturup, Joakim, Sarnec-ki, Jerzy, & Edling, Christofer. (2018). Våldsbejakande extremism och organiserad brottslighet i Sverige *Myndigheten för samhällsskydd och beredskap*. Sexuality Policy Watch. (2018). Judith Butler attacked in Brazil: A briefing.
- Snyder, Timothy. (2018). *Om tyranni*. Forlaget Press.
- Stanley, Jason. (2021). *Fascismens metoder. Att skilja ”dom” från ”oss”*. Bokförlaget Daidalos.
- Statens Medieråd. (2014). Våldsbejakande och antidemokratiska budskap på internet.
- Svartvik, Jesper. (2006). *Bibeltolkningens bakgator: Synen på slavar, judar och homosexuella i historia och nutid*. Verbum.
- Svensson, Anders. (2019). Veckans nyord: menskonst *Språktidningen*
- Tamas, Gellert. (2016). *Det svenska hatet*. Natur & kultur.
- Thomsen, Dante. (2015). Sajt koll stängs ned efter hot: 'Någon har försökt kartlägga min familj' *Dagens Media*. <https://www.dagensmedia.se/medier/digitalt/sajtkoll-stangs-ner-efter-hot-nagon-har-forsokt-kartlagga-min-familj-6089919>
- TU. (2016). Rapport: Hot och hat – så

- påverkas medierna 2016:1. <https://utgivarna.se/dokumentochlagar/rapporter/rapport-hat-och-hot/>
- Vergara, Daniel. (2019). Folkmord har blivit ett mantra *EXPO*(3 maj). <https://expo.se/2019/03/folk-mordet-har-blivit-ett-mantra>
- Wiman, Albin, & Sterner, Göran. (2017). Efter grova hoten - utredning läggs ner. *Enköpings-posten*. <https://eposten.se/nyheter/uppsala/efter-grova-hoten-utredningen-laggs-ner-unt4509093.aspx>
- Wolgast, Sima, Molina, Irene, & Gardell, Mattias. (2018). Antisvart rasism och diskriminering på arbetsmarknaden: Skillnader mellan afrosvenskar och den övriga befolkningen i bruttolön, disponibel inkomst och möjlighet att göra karriär på den svenska arbetsmarknaden.
- Önnerfors, Andreas. (2021). Vår bild av Europa präglas av konspirationsteorier *Linkedin* <https://se.linkedin.com/pulse/v%C3%A5r-bild-av-europa-pr%C3%A4glas-konspirationsteorier-andreas-%C3%B6nnerfors->
- Önnerfors, Andreas, & Krouwel, André. (2021). *Europe: Continent of Conspiracies: Conspiracy Theories in and about Europe*. Routledge.

